

duha

4 | 2023

Informace o knihách a knihovnách

JAK PRODÁVAT KNIHOVNU

Duha online:
<https://duha.mzk.cz>

Obsah

Knihovna je...	
Knihovna je...	2
Studie, články	
Sociální síť jako vstup do knihovny bez hranic – <i>Dagmar Hučková</i>	3
Prosazování zájmů knihoven – library advocacy – <i>Marika Hrubá</i>	5
Pomáhá benchmarking „prodávat“ knihovnu? – <i>Lucie Macháčková</i>	8
Inspirace, podněty, náměty	
Lekce dramaterapie Čarodějův učeň – <i>Magda Golářová, Ludmila Holbíkova</i>	10
Příprava vzdělávacích lekcí s pomocí AI – <i>Michaela Mrázová, Jakub Maruš</i>	13
Knihovníci doporučují knihovníkům – <i>Kateřina Juřicová, Marta Šmejkalová, Hana Matulová, Jindra Soudková</i>	15
Proměny českého knihovnictví	
Jak prodávat knihovnu – rozhovor s <i>Olgou Zbrank Biernátovou</i> – <i>Kateřina Janošková</i>	17
Veřejné knihovny	
Tvořte newslettery, které budou bavit vás i vaše čtenáře – <i>Martina Heš</i>	20
Vyjít zpoza zdí – <i>Michaela Škeříková</i>	22
Přístupnost v online prostředí: klíčový prvek moderní knihovny – <i>Radek Pavlíček</i>	24
Obecní knihovna Branišovice – Vesnická knihovna roku za Jihomoravský kraj – <i>Marek Sovka</i>	26
Konference, akce	
#Vzděláváni #Inovace #Prosperita – <i>Libuše Nivnická</i>	27
Jižní Morava čte již osmým rokem v knihovnách Jihomoravského kraje – <i>Michaela Navrátilová</i>	28
Vzdělávání pedagogů v Moravskoslezské vědecké knihovně v Ostravě – <i>Libuše Foberová</i>	30
Elektronické dodávání dokumentů ZÍSKEJ v Centrálním portálu knihoven <i>Knihovny.cz</i> – <i>Martin Burian, Jiří Pavlík, Jan Pokorný</i>	31
Informace pro knihovny	
Jak má a může vypadat výroční zpráva (menší) knihovny? – <i>Gabriela Jarkulišová</i>	33
Knihovny jako srdce komunitního života – <i>Vladimír Mikeš</i>	35
Zpoplatnění výpůjček e-knih v Knihovně Jiřího Mahena v Brně – <i>Gabriela Obstová</i>	37
Z činnosti MZK	
Česko zemí na pobřeží? – <i>Martin Krafl</i>	40
Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukci knihoven již pět let pomáhá (nejen) knihovnám – <i>Lenka Dostálová</i>	42
Knihovny Otokara Březiny a Josefa Floriana ve fondu Moravské zemské knihovny – <i>Soňa Šinclová, Lenka Pokorná Korytarová</i>	44
Podzimní Oči Brna: Marie Jirásková – <i>Věra Böhmová</i>	46
Knihovnické osobnosti	
Olomoučtí lidoví knihovníci za 1. republiky v bázi Slovník českých knihovníků – <i>Aleš Brožek</i>	47
Recenze	
Bible marketingové komunikace – <i>Tereza Zapletalová</i>	49
Zkušenosti ze zahraničních knihoven	
Inspirace ze studijní cesty po kulturních institucích v Holandsku – <i>Iva Zadražilová</i>	50
Rozhovor	
Jsem hrdý pomocný asistent knihoven – rozhovor s <i>Bobem Kartousem</i> – <i>Michaela Navrátilová</i>	54
Fejeton	
Umlkání písmenek – <i>Petr Stančík</i>	57

Vážení a milí čtenáři,

letošní poslední číslo Duhy se zabývá tématem **jak prodávat knihovnu**. Jsme si vědomi složitosti této problematiky, proto od nás nečekejte univerzální recept, ale spíše podněty k jednotlivým oblastem, kterým by se knihovny mohly ve svém marketingu věnovat.

Rubrika *Studie*, články představuje sociální sítě jako vstup do knihovny bez hranic, koncept library advocacy a benchmarking jako nástroj pro zviditelnění knihovny. Téma čísla je také předmětem rozhovoru s Olgou Zbrankem Biernátovou (*Proměny českého knihovnictví*). Pomůžeme Vám s tvorbou newsletteru, s přístupností webových stránek (*Veřejné knihovny*) a s psaním výroční zprávy knihovny (*Informace pro knihovny*). Inspirovat se můžete i v holandských kulturních institucích (*Zkušenosti ze zahraničních knihoven*).

Dále Vám přiblížíme elektronické dodávání dokumentů prostřednictvím služby Získej (*Informace pro knihovny*) a činnost Metodického centra pro výstavbu a rekonstrukci knihoven, které slaví pět let své existence (*Z činnosti MZK*). Pokud přemýšlíte nad tím, jak využít umělou inteligenci při přípravě vzdělávacích lekcí, doporučujeme Vaší pozornosti příspěvek Michaely Mrázové (*Inspirace, podněty, náměty*). Představíme Vám mimo jiné model zpoplatnění výpůjček e-knih v Knihovně Jiřího Mahena (*Informace pro knihovny*) i osmý ročník projektu Jižní Morava čte (*Konference, akce*). V čísle samozřejmě nechybí ani *rozhovor, recenze* či *fejton*.

Přejeme Vám úspěšný závěr roku 2023 a vše dobré do roku nového.

Za redakci časopisu Duha
Jan Lidmila

DUHA. Informace o knihách a knihovnách. Ročník 37 (2023), číslo 4.
Vydává **Moravská zemská knihovna v Brně**.

Adresa vydavatele a redakce:
Moravská zemská knihovna v Brně
Kounicova 65a, 601 87 Brno
Telefon: 541 646 126
E-mail: duha@mzk.cz
IČ 094943, DIČ CZ00094943

Foto na přední straně:
Městská knihovna v Utrechtu,
autor fotografie: Iva Zadražilová.

Grafické zpracování: Pavel Václav Vaščák
Tisk: Tiskárna Brázda
Vychází 4x ročně tištěně i on-line.
Reg. číslo MK E 7312. Duha ISSN 0862-1985 (Print),
ISSN 1804-4255 (Online)

Redakce:

Mgr. Jan Lidmila, vedoucí redaktor,
Mgr. Michaela Navrátilová, redaktorka,
Mgr. et Mgr. Monika Kratochvílová, redaktorka.

Redakční rada:

prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D. (Moravská zemská knihovna), předseda redakční rady, PhDr. Libuše Foberová, Ph.D. (Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě), Mgr. Kateřina Janošková (Masarykova veřejná knihovna Vsetín), Bc. Pavel Zajíc (Městská knihovna Rožnov pod Radhoštěm)

jihomoravský kraj

Časopis vychází s podporou dotace Jihomoravského kraje.

Knihovna je...

Knihovna je...

...pro mě oázou klidu. Je to místo, kde se mohou zastavit, kde je ticho. Lidé jsou zde pomalejší, mají prostor přemýšlet, mají možnost dát si dobrou kávu. V případě, že máte nějakou myšlenku, můžete ji rozvinout tou moudrostí, která je kolem Vás uložená v regálech. Knihovna je obohacující a uklidňující místo.

Knihovna je...

Při uvažování nad knihovnami mě napadají tři konkrétní knihovny. První knihovna z dětství – v obci Ořešín, kam jsem chodil jako kluk. Pan Sládeček mi tehdy půjčoval ze zakázaného fondu Jaroslava Foglara. Této knihovně vděčím, že jsem se s jeho dílem seznámil v pravý klukovský čas. Druhá knihovna, která se mi vryla do paměti, je Univerzitní knihovna v Brně. Navštěvoval jsem ji během svých studií i po nich a chodil jsem tam rád, protože měla knihy, které nebyly jinde. Třetí knihovnu mám již čtyřicet let – je to moje vlastní domácí knihovna. S touto knihovnou si hraju. Rád si hraji s knihami, různě je přemisťuji, objevuji, znovuobjevuji a někdy je dokonce i čtu.

Knihovna je...

V dětství pro mě knihovna byla místem získávání nových informací a zážitků. Měl jsem rád atmosféru knihovny v Kuklenách v Hradci Králové, chodil jsem si tam pro nové sci-fi knížky. Že mě rodiče vedli ke čtení, mělo pozitivní vliv na můj budoucí život v mnoha ohledech a tak doufám, že i v dnešní internetové době předám vztah ke knížkám svým dětem.

*Karel Opravil
lektor, konzultant, pedagog*

*Jiří Hanuš
historik a prorektor MU*

*Martin Petr
předseda Šachového svazu ČR*

Sociální síť jako vstup do knihovny bez hranic

Dagmar Hučková

dagmar.huckova@mlp.cz

Přenesení knih a časopisů z tištěné do elektronické podoby dodnes vyvolává řadu otázek, které si kladou i významné osobnosti světové kultury. Například Alberto Manguel připomíná v *Knihovně v noci* smutný osud ambiciózního záměru BBC z roku 1986, jehož cílem bylo digitalizovat jeden z nejdůležitějších rukopisů anglických dějin, *Domesday Book*. Projekt stál dva a půl milionu liber. V roce 2002 byl učiněn pokus přečíst tento digitální záznam na dochovaných původních zařízeních. Nezdařil se. Šestnáct let starý digitální záznam byl nečitelný, zatímco originál z roku 1086, svázaný dnes do pěti svazků, byl stejně čitelný jako v den, kdy byl napsán.

Jenže Manguel vydal svou půvabnou *Knihovnu v noci* roku 2006. Technologie od té doby značně pokročily. V roce 2023 si můžeme každý pohodlně najít kompletní *Domesday Book* na webu i s obrovskou spoustou kontextuálního materiálu včetně dnešní podoby míst, o nichž pojednává. Nepotřebujeme přitom fyzické nosiče, jaké byly použity k záznamu v roce 1986, protože zálohované kopie záznamů si můžeme stáhnout kdykoliv a kdekoliv.

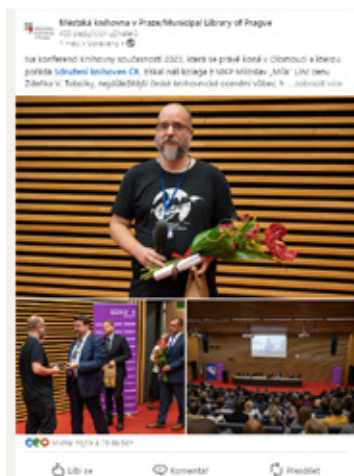
Obdobným způsobem dnes máme k dispozici miliony knih, uměleckých děl, filmů a dalších dokumentů. Specialisté, bibliografové, historici či literární vědci si s nimi sice často nevystačí, protože ke své práci zpravidla potřebují konkrétní vydání nebo dokonce kvůli rukopisným

vpiskům konkrétní exemplář dané publikace, ale pro naprostou většinu ostatních čtenářů představují tyto služby téměř dokonalý uživatelský komfort. To, co dnes knihovnám pomáhá alespoň částečně zachovat jejich původní roli, je pomalé tempo digitalizace a často také autorská práva a ochrana atraktivního obsahu v podobě placeného přístupu. Knižní novinky, online zpravidla nedostupné bez platby, tak hodně pomáhají udržet tradiční knihovný provoz.

Svět se mění a knihovny s ním. Nadále jsou uchovatelkami kulturního bohatství, ale přístup k jejich obsahu se postupně mění. V těchto dnech otevírá Městská knihovna v Praze novou pobočku na Petřinách. Moderní budo-

va sice obsahuje důležité technologické celky pro manipulaci s tištěným knižním fondem, ale nabízí také řadu kluboven, multifunkční sál a dokonce i malé kuchyňky. Proč? Akcentuje novou roli knihovny jako místa setkávání, různých kulturních aktivit a samozřejmě i místa pro klidnou a nerušenou četbu. Tuto roli by však knihovny nemohly plnit, pokud by informace o jednotlivých aktivitách nešířily prostřednictvím webových stránek a dnes především sociálních sítí.

V posledních letech začíná Městská knihovna v Praze využívat sociální síť diferencovaněji a sofistikovaněji než dříve. To odpovídá trendům, které známe z komerční sféry: z reklamy

a marketingu. Hlavní aktivity plánujeme v půlročním předstihu podle dramaturgických a v případě námi vydávaných elektronických publikací také edičních plánů knihovny samotné. Dodržujeme předem stanovenou frekvenci příspěvků, které publikujeme tak, abychom vytvářeli a naplňovali očekávání jednotlivých cílových skupin. S každou sociální sítí pracujeme s ohledem na její většinouvé publikum a technologická specifika. Snažíme se dosáhnout synergického efektu na jednotlivých platformách, které využíváme především, na Facebooku, Instagramu, LinkedInu, Youtube a Twitteru, nyní sítě X. Pokud to jednotlivé platformy umožňují, odkazujeme jako na primární zdroj zpravidla na své webové stránky, u nichž usilujeme o to, aby vždy fungovaly jako primární zdroj a poskytovaly úplný, barvitý a přitažlivý obraz aktivit Městské knihovny v Praze včetně všech jejích poboček.

V praxi to znamená, že pro každou síť vytváříme trochu jinak koncipované příspěvky k jednotlivým událostem. Pokud nějaké představení, přednáška, koncert, besedu či filmovou projekci propagujeme prostřednictvím sociálních sítí, pak pro každou platformu pečlivě vybíráme a zdůrazňujeme jiné aspekty očekávané události a vydáváme mírně odlišný příspěvek na každé z nich. Samozřejmě také s co nejmenší časovou prodlevou reagujeme na komentáře a připomínky, které se na sociálních sítích objevují. Synergický efekt je pak patrný a projevuje se nejen v návštěvnosti našich stránek a kanálů na jednotlivých sítích, ale kumulativně také na návštěvnosti našich webových stránek. Snažíme se rovněž, abychom poskytovali vizuálně atraktivní obsah, a usilujeme také o to, co nejvíce rozšířit naši přítomnost na Youtube, kde jsme bohužel často omezeni autorskými právy.

Velké procento příspěvků Městské knihovny v Praze na sociálních sítích se týká nikoliv

tradičních knihovních služeb, ale právě doprovodných kulturních aktivit. Je to pochopitelné: reagujeme tak na změněnou roli knihovny jako multifunkčního kulturního a společenského centra. Přesto představuje jednu z našich významných priorit, vyjádřenou heslem „E-knihovna nikdy nezavírá“, propagace knih, které Městská knihovna v Praze v neustále systematicky rozšiřované škole nabízí svým čtenářům jako praktickou službu, přístupnou téměř kdykoliv a kdekoliv. Nejenom, že je to naše základní povinnost, ale také tak dosahujeme nečekaných výsledků: mnozí studenti střed-

ních škol by si nepřečetli klasická díla české a světové literatury v papírové podobě, ale jako se snadno dostupnými e-knihami se s nimi seznamují. Velkým oblohou se tak prostřednictvím digitalizace a její propagace prostřednictvím sociálních sítí vracíme k prapůvodní úloze všech knihoven, totiž uchovávat, odborně zpracovávat a veřejnosti zpřístupňovat literaturu všeho druhu a všech oborů.

Možnost využívat tuto knihovnu je důležitá nejen z praktického hlediska, ale i pro požitek z četby. „Sova Minervina létá až v noci,“ cituje Alberto Manguel Waltera Benjamia, když hovoří o četbě v pozdních nočních hodinách. Málokdo má ovšem soukromou knihovnu, jakou si vybudoval Manguel. Nabídnout i v tomto okamžiku dostupný široký výběr knih, které lze číst i na tabletu nebo obrazovce mobilního telefonu, to je služba, která přináší obsah knihoven i generaci, která tištěné knihy téměř nebere do rukou. Díky iniciativám, jaké představují Project Gutenberg nebo Google Books, se z webu postupně stala mimo jiné také obrovská knihovna bez hranic. Městská knihovna v Praze k tomu přispívá v rámci české literární kultury významným dílem. A jeden z nejdůležitějších úkolů její přítomnosti na sociálních sítích je vytvářet této knihovně dobře viditelnou a přitažlivou vstupní bránu.

Prosazování zájmů knihoven – library advocacy

Marika Hrubá
hruba@fss.muni.cz

K tématu „prodávání jména knihovny“ jistě patří prosazování zájmů knihoven, ke kterému existuje již osvědčený systém nástrojů s názvem library advocacy. Tento souhrn nástrojů se již běžně využívá v USA, kde ho metodologicky zaštiťuje American Library Association. Tento koncept slouží k prosazování zájmů všech typů knihoven směrem ke svým uživatelům a svému zřizovateli a nevyžaduje výrazné finanční náklady na jeho realizaci. I přesto, že knihovny již spoustu aktivit, které do library advocacy konceptu spadají, provozují, není tento koncept stále dostatečně uchopen jako ucelený komplex nástrojů. K implementaci tedy dochází dílčími iniciativami, nicméně obsah konceptu v plně šíři stále čeká na objevení svých výhod.

Koncept library advocacy

Knihovny všech typů napříč ČR se v dnešní době potýkají s celou řadou problémů, kvůli kterým jsou neustále nuceny obhajovat své zájmy a budovat silnou vyjednávací pozici. Koncept library advocacy zahrnuje komunikační strategii, která je složena z nástrojů a kampaní, které mohou prosazování zájmů knihoven zefektivnit. K hlavním výhodám library advocacy patří ucelenost, finanční nenáročnost a snadná implementace na různé typy knihoven. Vzhledem k tomu, že koncept library advocacy není v České republice příliš známý, neexistuje k němu ani adekvátní český ekvivalent. Doslovný překlad v tomto případě není na místě, protože výraz „advokacie“ je v českém prostředí výlučně spjat s právním prostředím. Národní knihovna ČR doporučuje užívat termín „prosazování zájmů knihoven“. V tomto článku je používán termín „library advocacy“ k jasnému označení konkrétní strategie, která v prosazování zájmů knihoven pomáhá. U příkladů použití library advocacy v praxi lze použít i termín „obhajoba“ nebo „obhajoba zájmů“.

Library advocacy lze označit za koncept, obsahující komunikační strategii, která si klade za cíl efektivní prosazení zájmů u svého zřizovatele. Strategie zahrnuje široké spektrum aktivit a kampaní. Jedna z hlavních myšlenek konceptu je, že nejdříve efektivního hájení zájmů u zřizovatele lze docílit prostřednictvím uživatelské komunity. Jde o komunikační kruh tvořen třemi prvky: knihovna, uživatel a zřizovatel. Pro docílení efektivního prosazování zájmů z něj nelze

žádnou z těchto skupin vyloučit. Klíčovou součástí této strategie je i navazování a udržování kontaktů se zainteresovanými stranami, které mohou knihovně s prosazováním zájmů pomoci. Koncept library advocacy těží z oblasti marketingu, propagace a lobbingu a jedná se o doplňující prvek obou zmíněných oblastí. Přesto ho nelze ani s jednou jmenovanou oblastí ztotožnit. Na rozdíl od nich, jde o dlouhodobou strategii, ve které hraje hlavní roli kontinuální zdůrazňování hodnot, které knihovna vytváří směrem k uživatelské komunitě a svému zřizovateli.

V rámci propagace se často mluví o knihovně jako o místě, které není pouze

půjčovnou knih, ale jako o centru uživatelské komunity, které tuto komunitu současně vytváří. Podle Wendy Newman z University of Toronto však tyto úkony samy o sobě nestačí: „*Jednoduchá reklamní komunikace, která není nikterak zacílená, nebuduje vztah*“. Odborníci z University of Toronto, Pat Cavill a Ken Hayock, dodávají, že v rámci propagace knihovna pouze informuje o tom, co dělá. Nejedná se tak o dotazování, ale o vyprávění. Do této kategorie je možné zahrnout nástroje, jako jsou informační brožury nebo letáky. Library advocacy však klade důraz na zacílenou komunikaci, která buduje vztahy s lidmi, kteří rozhodují o knihovně nebo mají na rozhodování vliv. Musí jít tedy o smysluplnou kampaň, která je součástí dlouhodobé strategie. Jen tak lze zajistit knihovně silnou vyjednávací pozici.

Glen Holt upozorňuje, že kvalitní institucionální komunikace není jen marketing, ale „*disciplinovaná, plánovaná a důkladná metoda, pomocí které knihovna sděluje svým uživatelům, proč je pro ně cenná*“. Smyslem marketingu je ptát se uživatelů, jaké jsou jejich potřeby a preference. Do této kategorie lze zařadit např. výzkumy. Zjišťuje se tak, co je důležité změnit, aby se vyhovělo potřebám uživatelů. Dle AASL Advocacy Committee je oblast PR pouze jednosměrnou komunikací, ve které se sděluje: „*Kdo jsme, co děláme a pro koho to děláme*“. Marketing je stejnou organizací definován jako „*plánovaný a trvalý proces pro posouzení potřeb zákazníka a následný výběr materiálů a služeb k uspokojení těchto potřeb*“.

Způsoby efektivního prosazování zájmů

Pro efektivní prosazování zájmů v rámci Library Advocacy je nezbytné osvojit si principy tzv. **frontline advocacy**, která vychází přímo od pracovníků knihovny, kteří mají přímý kontakt s uživateli. Dalším důležitým prvkem je obhajoba pomocí zainteresovaných

stran – stakeholderů, kteří mohou ovlivňovat rozhodovací procesy. V kontextu celého působení je důležitá i organizační kultura a hodnoty, které knihovna vytváří, a to ať už se jedná o hodnoty ekonomické či neekonomické povahy. Vhodně zvolené způsoby komunikace a argumentace také mohou pomoci s lobingem směrem ke zřizovateli za účelem získat vyšší financování.

Nejvíce viditelnou součástí library advocacy jsou kampaně, díky kterým má knihovna možnost prezentovat svoje hodnoty jak před svými uživateli, tak před zřizovatelem samotným. Podle American library association je každá knihovna jedinečná, proto je vhodné, aby si vybrala typ kampaně, který je pro ni nejvíce vhodný nebo se některými kampaněmi pouze inspirovala a přizpůsobila si je s ohledem na své možnosti a cílovou komunitu. Zde jsou příklady některých z nich.

K rozšířeným a velmi flexibilním typům kampaně patří např. **Storytelling**, kdy hlavním smyslem je „*popis sociální nebo kulturní aktivity pomocí vyprávění příběhu*“. Tematicky může storytelling zahrnovat širokou škálu oblastí, ať už jde o praktický přehled doporučení k používání knihovny z pohledu uživatele, nebo o reakci na události týkající se knihovny. Výhodou této metody je široká škála možných nástrojů, které lze pro sběr výpovědí uživatelů využít. Může se jednat např. o blog, diskuzní fórum nebo video. K dalším vybraným kampaním patří **Library advocacy day**, který probíhá pravidelně převážně v USA. Smyslem této akce je udržování kontaktů se stávajícími zainteresovanými stranami. Stejně tak může sloužit i jako nábor nových podporovatelů knihovny. Obsahem bývají různé typy prezentací a workshopů na téma legislativní agendy a státního rozpočtu. Následná debata se týká volby vhodné strategie pro další plánování knihoven. K podobným typům kampaní patří i **Library snapshot day**, ve kterém jde o detailní zmapování jednoho dne běžného provozu

v knihovně. Jde o jednoduchý způsob, jak zviditelnit činnost knihovny. Dopadem této akce je otázka: *Co by se stalo, kdyby tento den byla knihovna uzavřena?* Vhodným obsahem mapování jsou výpovědi uživatelů, vytváření detailní statistiky a fotodokumentace. Důležité je veškeré získané údaje prezentovat formou přehledné infografiky na webu nebo sociálních sítích. Těmito materiály lze také doplnit formální podklady předkládané svému zřizovateli.

K dalším zajímavým kampaním, které jsou navázány na řešení konkrétního problému, patří např. **Cooking for copyright**. Zde se australská knihovnická organizace ALIA rozhodla vystoupit proti reformě zákonů o autorských právech. Organizace soustředila ručně psané recepty z knihovny a vyzvala uživatele, aby podle nich něco uvařili a sdíleli pak svoje výtvary na sociálních sítích s hashtagem *cooking for copyright*. Stejná organizace uspořádala i kampaň *Fabulous Finds*, která se soustředila na hledání překvapivých nálezů v kolekcích knihoven. Uživatelé byli opět vyzváni, aby fotografie těchto objevů sdíleli na sociálních sítích. Na Novém Zélandě vznikla kampaň **Keep public libraries free**, která měla upozornit na možná rizika zavedení poplatků ve veřejných knihovnách. Obsahem kampaně bylo kontaktování zástupců parlamentu formou pohlednic od uživatelské komunity. Přestože

kampaň nedosáhla požadovaného výsledku v legislativní oblasti, přinesla knihovnám širokou veřejnou podporu a ukázala, že většina tamějších obyvatel věří v důležitost místních knihoven a bezplatných služeb, které poskytují. Nakonec ještě stojí za to zmínit kampaň **SURE**, která proběhla v Singapuru a propagovala informační gramotnost, a to hlavně v kontextu šířících se dezinformací. Kampaň směřovala na několik cílových skupin a probíhala ve více rovinách. Ať už se jednalo o školy, kde byla tato oblast zahrnuta do výuky, tak o širokou veřejnost, na kterou byla myšlenka cílena v rámci sociálních sítí.

Situace v České republice

Co se týká situace v ČR, knihovny často některé z nástrojů používají, nicméně celý koncept zatím není dostatečně uchopen jako celek a nedílná součást řízení knihoven. V roce 2021 proběhl online kurz Úvod do library advocacy pro veřejné knihovny na platformě MZK kurzy.knihovna.cz pod záštitou SVK Plzeň a za finanční podpory VÍSK 2. Kurzu se zúčastnilo přes 200 posluchačů z řad všech zaměstnanců knihoven napříč ČR a při splnění závěrečného modulu byly přidělovány certifikáty. První kroky k implementaci již tedy byly zahájeny a je jen dobře, že se celé téma opět otevírá napříč ČR, protože tento koncept může systematizovat a zefektivnit prosazování zájmů všech typů knihoven.

Bude vás zajímat, že...

... jako teprve třetí knihovna u nás spustila **Moravská zemská knihovna svůj podcast**. Od 18. října 2023 si mohou posluchači na [spotify.cz](https://open.spotify.com) pustit to nejzajímavější, co v rámci kulturně vzdělávacího programu v MZK zazní. Již nyní si můžete poslechnout přednášku Miloše Gregora, Sabiny Slonkové či Daniela Stacha, kteří besedovali se Simonem Klingou a dalšími studenty z Gymnázia Brno-Bystrc. V nejbližší době přibudou další zajímavé záznamy. Za všechny jmenujeme z přednáškového cyklu *Používej MoZeK* Jana Svatoše či Josefa Šlerku. Jako novinku plánujeme v nejbližší době zařadit k poslechu MZK do ucha také průvodce našimi výstavami.

Pomáhá benchmarking „prodávat“ knihovnu?

Lucie Macháčková

Lucie.machackova@nkp.cz

Benchmarking obecně je proces, ve kterém se organizace se stejnou nebo obdobnou náplní činnosti porovnávají ve svých výkonech. Porovnávají své produkty, služby i vlastní vývoj v čase. Cílem benchmarkingu je určit nebo chcete-li identifikovat nejlépe fungující postupy, zlepšit vlastní výkonnost, a tím se stát konkurenceschopnějším. Neziskové organizace, které jsou financovány z veřejných zdrojů, mezi které patří i veřejné knihovny, vychází z úplně jiného prostředí než firmy, které fungují na principech tržního hospodářství a které se buď dokáží prosadit, nebo zaniknou. Veřejné knihovny jsou službou pro občany obcí, v nichž působí. Je možné zjistit, zda je jejich služba občanům kvalitní? Jsou finanční prostředky vynakládané na jejich činnost efektivně využívány? Udržely by se na pomyslném trhu v konkurenci ostatních knihoven? Na tyto otázky může pomoci odpovědět benchmarking knihoven, který je v prostředí českých veřejných knihoven již 18 let.

Veřejná knihovna je v místě svého působení specifickou institucí, která nemá ve svém okolí souběžnou, se kterou by se mohla porovnávat. Benchmarking knihoven nabízí alternativu pro porovnávání knihoven mezi sebou napříč Českou republikou (od roku 2012 i Slovenskou republikou). Benchmarking má schopnost ukázat na ty nejlepší knihovny a jejich prostřednictvím určit slabší stránky ostatních. Pojmenováním a uvědoměním si, ve kterých službách je nutné zlepšení, dává možnost se na ně cíleně zaměřit. Benchmarking umožňuje zapojeným knihovnám získat přístup k informacím o tom, jak jejich „konkurenti“ dosahují úspěchu. Ty knihovny, které chtějí být stále lepšími a nepostradatelnějšími pro své uživatele i zřizovatele mají příležitost přijmout postupy a strategie, které jim mohou pomoci posílit tam, kde potřebují.

Benchmarking využívá standardní statistická data, která knihovny každoročně shromažďují pro Roční výkaz o knihovně. Ta jsou přepočítávána ve vztahu k počtu obyvatel obce, ve které konkrétní knihovna sídlí. Benchmarking knihoven má jasně stanovené indikátory, které jsou předmětem porovnávání a zkoumání. Jednotlivé indikátory mají přesně definována pravidla výpočtu každého z nich. Tím je zaručeno,

že všechny knihovny se porovnávají podle stejných kvantitativních parametrů. Základním předpokladem je, že knihovny do benchmarkingu zapojené, dodávají do databáze relevantní údaje pro jejich výpočet. Přidanou hodnotou benchmarkingu může být i to, že povzbudí k inovacím, novým nápadům a způsobům, jak dosáhnout lepších výsledků. Porovnávání se s ostatními může podnítit kreativitu a iniciovat hledání nových přístupů.

Metoda benchmarkingu má své přirozené omezení v tom, že vychází především z dat, která lze kvantifikovat. Významnou roli hraje pečlivý výběr knihoven, které budou porovnávány. Při výběru je nutné brát na zřetel nejen velikost obsluhované populace obce, ve které knihovny působí, ale také na doplňující údaje, které každá knihovna do databáze poskytuje. V nich jsou k dispozici další důležité skutečnosti, které zpřesňují parametry činnosti knihovny. Jako například počet poboček, počet školských zařízení, detailní provozní doba nebo další funkce, které knihovna vykonává nad rámec běžných aktivit. Všechny tyto doplňující údaje, které není možné sledovat v rámci kvantitativních indikátorů, výrazně ovlivňují komplexní činnost knihovny. Je také velmi užitečné navázat přímý kontakt se

srovnávanou knihovnou a poznat, v čem je její činnost inspirativní. Benchmarking může být cenným nástrojem pro knihovny, které chtějí zlepšit své výkony. Je však důležité přistupovat k tomuto procesu s odpovědností a rozvahou.

Cílem tohoto příspěvku má být odpověď na otázku: **Lze využít benchmarking k propagaci knihovny? Pokud ano, jakým způsobem?**

Odpověď na první otázku je samozřejmě ano, benchmarking poskytuje řadu statistických dat, se kterými mohou knihovny pracovat. Odpověď na druhou otázku už záleží na:

1. Vydefinování cílů propagace, to znamená, čeho chceme dosáhnout. Například zvýšit povědomí o knihovně, získat nové čtenáře, upozornit na konkrétní činnosti, ukázat na efektivitu vynaložených finančních prostředků.
2. Určení cílové skupiny, kterou chceme oslovit. Je dobré vědět, kdo jsou potenciální uživatelé knihovny, jaké jsou jejich potřeby a jaké jsou jejich očekávání.
3. Výběru knihoven, které jsou si svou činností nejbližší, za účelem srovnání.
4. Určení indikátorů, které chceme porovnávat.
5. Analýze výsledků, která pomůže zjistit, ve kterých činnostech jsme silní a stojí za to je propagovat (prodat).
6. Vytvoření výsledné zprávy, která shrnuje výsledky.
7. Propagaci výsledků. Můžeme se sdílet prostřednictvím blogových článků, prezentací na konferencích, na webu nebo prostřednictvím sociálních sítí. Důležité je zdůraznit přínosy a výhody knihovny na základě výsledků benchmarkingu.

Propagaci knihovny je možné také směřovat na vlastní vývoj knihovny v čase bez nutnosti porovnávat se s jinými knihovnami. Knihovny, které jsou zapojené do benchmarkingu od počátku mají k dispozici data za 18 let, a to už je dostatečně dlouhá časová osa pro představení vývoje knihovny. Opět je nezbytné dopředu vědět, jakou konkrétní službu chceme propagovat a koho chceme oslovit. Například knihovny,

kteří prošly rekonstrukcí, mohou ukázat, jak se proměnila plocha knihovny pro uživatele, počet studijních míst nebo počet registrovaných čtenářů. V knihovnách, kde se daří navyšovat finanční prostředky na činnost, se mohou pochlubit vyšším přírůstkem knihovního fondu, od toho se odvíjející počet návštěv a výpůjček a s nimi spojený obrát knihovního fondu. Tam, kde se v průběhu času podařilo personální posílení, se to pozitivně projeví na provozní době pro veřejnost nebo počtu realizovaných vzdělávacích a kulturních akcí. To je jen namátkový výběr z indikátorů, které benchmarking sleduje. Jejich škála je mnohem širší, konkrétně je to 45 indikátorů rozdělených do tří základních skupin: podmínky pro činnost, uživatelé a služby, financování.

Jedním ze základních předpokladů, že se propagace knihovny podaří, je výsledky průzkumu prezentovat ve srozumitelné formě. Je dobré použít grafy, tabulky nebo grafické znázornění. Na kvalitní grafické zpracování toho, co chceme propagovat, se vyplatí oslovit profesionála. Dobrý grafik ví, jak zaujmout teenagery nebo naopak lidi ve věku 65+. Velmi důležitá je také zpětná vazba, to znamená sledovat reakci od uživatelů. Podařilo se oslovit námi vybranou cílovou skupinu a jaká je její reakce na propagaci? Splnila propagační akce naše očekávání?

Ještě jsem nezmínila, jak důležité je „prodat“ knihovnu u zřizovatele. Konkrétní čísla zjištěná prostřednictvím benchmarkingu ukazují, v čem jsme dobří či nejlepší nebo naopak, ve kterých službách zaostáváme. Zřizovateli tak můžeme jasně argumentovat, ve kterých službách vynikáme nad ostatními knihovnami a proč, které služby jsou u uživatelů nejvíce žádané, že stabilní výkon a vysoká finanční efektivita jsou známkou nepostradatelnosti knihovny obci. Nebát se upozornit i na slabší stránky a následná dobrá argumentace je jeden z nástrojů, jak se pokusit prosadit nutnost provedení změn.

Na závěr ještě odpověď na otázku v nadpisu příspěvku: Pomáhá benchmarking „prodávat“ knihovnu? Ano, pomáhá.

Lekce dramaterapie

Čarodějův učeň

Magda Goláňová, Ludmila Holbíkova
mgolanova@mvk.cz, lholbikova@mvk.cz

Časová dotace: 90 minut (v ideálním případě při dodržení všech bodů 120 minut). Časy jednotlivých částí jsou orientační, když práce studenty baví, necháme je na dílčích aktivitách pracovat o něco déle, když naopak „nejsou nápady“, posuneme se k dalším aktivitám.

Vedení lekce: 1–2 lektori

Pomůcky: obrázky k evokaci příběhu (popsány níže), papíry, tužky, černý plášť (nemusí být), list papíru se slibem, list z deníku

Věk: 8.–9. třída ZŠ, 1.–4. ročníky SŠ

Cíl lekce: Cílem je náhled či zkoumání svých postojů a rozhodnutí v situacích, které jsou nastolovány prostřednictvím příběhu, dramatických her a improvizací. Pracuje se s tématy viny a trestu, zodpovědnosti, porušení slibu a dalšími.

Evokace

(15–30 minut, podle časové dotace)

Uspořádání skupiny je ve společném kruhu, ideálně je posed na zemi na sedáčcích.

V úvodu setkání, pokud je dostatek času (dotace 120 minut), jsou zařazeny seznamovací hry. I v případě, že jde o třídu, která se zná už delší dobu.

Hry:

Křestní jméno + přídavné jméno – to má být vlastnost, osobní charakteristika, tedy slovo, které začíná na stejné písmenko jako jméno.
Příklad: Romana – radostná, Eda – empatický.
Křestní jméno + přídavné jméno – dobrá vlastnost
Křestní jméno + přídavné jméno – špatná vlastnost
Krátká reflexe, které vlastnosti bylo snazší najít – dobré nebo špatné?

Další hra vybízí studenty k pohybu. Při hře všichni stojí a chodí v prostoru.

Hra Dárek – studenti si mezi sebou budou předávat „imaginární“ dárky. Dárek může mít jakoukoliv podobu – může to být věc, vlastnost, zážitek..., podmínkou je, že musí obsahovat dvě slova – např. červená jahoda, dobrá nálada, skvělá práce, skleněný dům... A taky vždycky upozorňujeme, že mají předat něco, co by sami třeba chtěli dostat. Studenti chodí mezi sebou a předávají si dárky. Když si dárky předají, tak odcházejí s tím, co dostali, a to předávají dál. (cca 3 minuty).

Krátká reflexe v kruhu: co dostali jako poslední dárek? Řada dárků se během hry

vytratí, což je naprosto přirozené – společné hledání příčin – příliš mnoho informací, hluk, rozptylují nás hlasy a „dárky“ ostatních, nesoustředění...

Pokud nemáme dostatek času, seznamovací hry se vynechají a přistupujeme rovnou k lekcí dramaterapie. V evokaci studentům předkládáme různé obrázky a navozujeme atmosféru příběhu.

Lektor 1 usadí studenty na zem do kruhu, do středu rozmístí obrázky vztahující se k prostředí či postavám: evokují starou dobu, prostředí alchymistických dílen, ponurost starých domů a tajemnost postav, jsou to větší kresby ze starých knih.

Lektor 1 se ptá, co by mohly ty obrázky představovat? Mohlo by je něco spojovat? Jaký by mohl být příběh těchto obrázků, kde by se mohl děj odehrávat, ve které době, na jakém místě, kdo by mohl být hlavní hrdina...

Lektor 2 vstoupí doprostřed kruhu a je v roli vypravěče:

*„Na severu Anglie žil kdysi starý muž znalý všech písem a tajemných nauk.“** (můžeme mít v ruce „starou knihu“ a v ní vložený text).

Lektor 2 pokládá doplňující otázky: *„Žil ve městě, na vesnici nebo na samotě? Jak vypadal dům, ve kterém žil? Zabýval se pouze studiem tajemných nauk, nebo se prakticky věnoval kouzlení? Jestliže provozoval magii, šlo o magii černou nebo bílou? Vycházel dobře s lidmi ze svého okolí? Obraceli se na něj lidé ze žádostí o pomoc?“* (Případně lektor reaguje s formulací otázky na základě odpovědí studentů).

Pokračuje v textu: *„Sám vlastnil knihu čar a temných dějů. (...) zavírala se na železnou přezku, ke stolu byla připevněna řetězem a stůl byl přikován k podlaze... Ale nikdo kromě moudrého starce tu knihu nikdy neotevřel.“**

Proč byla kniha tak složitě zabezpečena? Z jakých důvodů do ní nikdy nikdo kromě čaroděje nenahlédl? Jak ji čaroděj získal? Vědělo se o ní mezi lidmi? Byl tu někdy pokus ji ukrást? Lektor 2 odchází ze středu kruhu a vystupuje z role vypravěče.

Lektor 1: *„Myslíte si, že byl opravdu sám? Chtěl někomu předat své umění?“*

Uvědomění (60 minut)

Poté, co se žáci doberou k nějakému závěru, vstupuje opět lektor 2 se zápiskem v deníku. Zápis máme na papíře nebo opět vložený v knize a čteme z něho jako z opravdového deníku. Lektor se usadí uprostřed kruhu a čte.

„Pondělí, 15. dubna. Hurá! Povedlo se to! Splnil se mi můj velký sen. Budu se učit na čaroděje. Můj pán je znalý všech písem a tajemných nauk a chce mě do nich také zasvětit. Kdyby se toho dožili maminka a tatínek, jistě by měli radost. Už nebudu muset přespávat ve stohu a krmit se tím, co kde najdu. Budu mít střechu nad hlavou a teplé jídlo do žaludku. A budu jistě ten nejlepší čaroděj ze všech! Možná budu jednou čarovat i pro samotného pana krále!“

Lektor 2 opouští střed kruhu a slova se ujímá lektor 1 a klade otázky:

Co jsme se dozvěděli? O koho jde? Jak se mu žije? Kolik má asi let? Známe jeho jméno? Jméno neznáme, přichází tak na řadu volba jména. Studenti si zvolí jméno svého učně, např. Jakub.

Příprava na aktivitu Pantomima 1 ve dvojicích (trojicích): Lektor 1: Učeň Jakub má své představy o budoucnosti, o tom, co ho čeká, jaká kouzla se naučí. Studenti pomocí pantomimy ukazují dvě kouzla, která by se podle nich chtěl učeň naučit. Ostatní hádají, o jaké kouzlo jde.

Předvedení kouzel a jejich hádání.

Lektor 1 vstupuje do příběhu v roli čaroděje a promlouvá ke studentům jako k učni Jakubovi. Vyžaduje po něm slib, že jej bude vždy a ve všem poslouchat (lektor na sobě může mít černý plášť). Lektor 1 vystupuje z role a komentuje příběh dál slovy, že ne vždy se kouzla povedla tak, jak si Jakub přál.

Pantomima 2: Původní sestavení skupinek. Každá skupina si vybere jedno kouzlo, které předváděli, a ukáží, jak by to vypadalo,

„když se kouzlo nedaří“. Krátká prezentace nepodařených kouzel.

Poté vstupuje do příběhu opět *lektor 1* v roli čaroděje: „*Takhle už to dál nejde. Je vidět, že se pro čarodějnické umění zřejmě nehodíš. Máš sice snahu, ale bohužel ne dost nadání. Nebudu tě dále učit svým kouzlům a nikdy nebudeš moci vstoupit do tajemné komory a poznat, co je v ní skryto. Nevyháním tě, ale... Můžeš tady zůstat a starat se o domácnost. Budeš mít co jíst i kde spát, za práci dostaneš i něco zapláceno – jen na čarování budeš muset zapomenout.*“

Zápis do deníku: v této chvíli si studenti berou papír a tužka a píší další zápis do deníku. Stačí jen několik vět, jak se učeň v této chvíli cítí, co se mu honí hlavou o tom, co se právě dozvěděl od čaroděje.

Sdílení zápisků z deníku.

Pantomima všech dohromady: studenti chodí po místnosti a předvádějí pantomimicky, co všechno učeň celý den dělá (koho něco napadne, tak to vykřikne a ostatní dělají to samé). Pro zjednodušení může jeden lektor určovat činnosti (štípání dříví, mytí nádobí, zametání podlahy, krmení slepic, utírání prachu, vaření atd.) Druhý lektor se může do pantomimy zapojit také.

Poslední činnost je ale vždy leštění kliky dveří: „...*A také musel leštit kliky dveří, až se leskly jako zlato. A dělal to i toho dne, kdy čaroděj nebyl doma, protože odjel na nějakou cestu. Vyleštil kliku u dveří do kuchyně, pak u dveří do chodby a dal se do leštění kliky u dveří tajné komory... V tom zjistil, že dveře jdou otevřít! Úplně zkameněl překvapením.*“

Lektor studenty zastaví do štronza při činnosti v okamžiku překvapení, vybere jednoho studenta s přesvědčivým výrazem a toho ponechá v živém obraze (může to být i lektor 2), ostatní uvolní štronzo a vystoupí z role, lektor se ptá: „*Co myslíte, že Jakubovi šlo v tu chvíli hlavou?*“

Ozvučené myšlenky: Studenti chodí k Jakubovi a nahlas sdělují jeho myšlenky v ich formě. Někdo je přesvědčen, že má vstoupit a jiný jej před tímto krokem varuje. Studenti se střídají, dokud mají potřebu argumentovat.

Přichází chvíle, kdy se musí rozhodnout, zda do komory vstoupí či nikoliv. Na výzvu lektora 1 každý student zvolí, co by v dané situaci udělal. Zda by do komory vstoupil nebo ne. Místnost se rozdělí pomyslnou osou – na jedné straně pro a na druhé proti – lze zaujmout místo kdekoliv na ose. V této chvíli se rozhoduje každý za sebe a své rozhodnutí zdůvodní. Početní převaha rozhodne o tom, zda do komory vejít, nebo ne.

„*A tak v učni Jakubovi zvítězila... (zvědavost, touha po poznání, touha po moci, ukřivděnost – opatrnost, věrnost danému slibu atd.) a on dveře otevřel/nechal zavřené.*“

V tu chvíli lektor 1 vstupuje do role čaroděje a má dvě varianty pokračování příběhu:

Pokud učeň vstoupil do komory, říká (otevřel dveře a v komoře stál čaroděj): „*Takhle ty dodržuješ slib, který jsi dal?*“ Mluví o tom, že to byla zkouška a on v ní neobstál. Proto musí od čaroděje odejít již napořád, nemůže se mu už starat ani o domácnost. Ale může jít do vsi, kde pekař hledá pomocníka.

Pokud učeň do komory nevstoupil, říká: Zůstal stát v světnici a zjistil, že tam stojí i čaroděj, ten ho pochválí, že odolal pokušení a dodržel svůj slib, který mu dal. Byla to zkouška, ve které obstál a čaroděj to s ním ještě jednou zkusí a bude ho učit kouzlům.

V obou případech sdělíme studentům i druhou variantu příběhu.

Reflexe (15 minut)

Všichni se usadí zpátky do kruhu a mluví o tom, jak se učeň asi cítí, proč se tak rozhodl, co jeho rozhodnutí způsobilo, proč má takovou přitažlivost to, co je zakázané, jestli je zvědavost dobrá nebo špatná, zda je dobré dávat druhou šanci, zda se jim někdy stalo, že porušili nějaký slib nebo to udělal někdo jím.

Příprava vzdělávacích lekcí s pomocí AI

Michaela Mrázová, Jakub Maruš
studentcentrum@msvk.cz

Zveřejnění několika nástrojů AI k běžnému užití způsobilo v posledních měsících rozruch, nadšení, ale také obavy v některých profesích, které se dosud automatizace neobávaly. V tomto textu se podělíme o dostupné metodické materiály i vlastní zkušenosti s využitím nástroje ChatGPT jako pomůcky pro tvorbu výukových lekcí (nejen) k tématu mediální gramotnosti. Doporučíme, jak dostat z AI co nejeftivnější podklady, ale také na co si dát pozor.

Generativní umělá inteligence

Generativní umělá inteligence je druh umělé inteligence, který je schopen vytvářet nový obsah, jako je text, obrázky nebo zvuk, na základě vzorů a dat, které se naučila. To znamená, že může vytvářet něco nového a kreativního podle toho, co se naučila ze stávajících informací, aniž by byla explicitně programována k určitému výstupu.

Mezi aktuálně nejznámější a nejpoužívanější patří:

1. **ChatGPT** je nástroj založený na modelu GPT-3.5 vyvinutém společností OpenAI. Slouží k interakci s uživateli a generuje textové odpovědi na různé dotazy.
2. **Bard AI** je technologie založená na umělé inteligenci, která se používá k vytváření textu, zejména pro psaní článků, zpráv a obsahu na webu.
3. **Bing AI** je součástí vyhledávacího stroje Bing od společnosti Microsoft. Využívá umělou inteligenci k vylepšení vyhledávacích výsledků.
4. **DALL-E** je model umělé inteligence vyvinutý společností OpenAI. Je schopen generovat vizuální obsah (obrázky) na základě textových popisů.
5. **Midjourney** je umělá inteligence s důrazem na funkci převodu textu na obrázky. Tuto technologii využívá k tvorbě vizuálního obsahu na základě popisů textu, což umožňuje vytvářet obrázky na základě slovního popisu.

6. **Beautiful AI** je nástroj pro tvorbu prezentací a dokumentů, který využívá umělou inteligenci k vytváření vizuálně atraktivního obsahu a pomáhá uživatelům vytvářet prezentace.

Jak zadávat prompt?

Prompt je návod, zadání či vstupní text, který se zadává modelu (např. GPT), aby generoval odpovídající výstup. Abychom dostali z generativní umělé inteligence výstup, který se blíží našim představám, nabíjíme několik tipů, jak zadávat prompt:

- **Jasný a konkrétní dotaz:** místo „řekni mi něco o vesmíru“ můžete použít „vysvětli základní principy Velkého třesku a teorie o vzniku vesmíru“. Model se neumí doptávat a vyžadovat si zpřesnění dotazu.
- **Rozdělení dotazu na kroky/fáze:** stejně jako při rešeršní činnosti i při zadávání promptů lze využít tzv. strategií stavebních kamenů tak, že si dotaz rozložíte na dílčí části.
- **Očekávaný formát odpovědi:** můžete začít prompt „co je ...“ nebo „vysvětli“, což může modelu naznačit, že by měl poskytnout definici nebo vysvětlení.
- **Styl odpovědi:** v promptu můžete specifikovat, zda má být odpověď vtipná, neformální, vědecká, ...
- **Dejte modelu roli:** pokud začnete prompt udělením role, odpověď se tomu přizpůsobí, např. „jsi projektový manažer a připravuješ závěrečnou zprávu z projektu...“

ChatGPT

Nyní si jeden z nástrojů generativní umělé inteligence rozebereme – představíme, co ChatGPT umí dobře, kde nevyčníká, jaká jsou rizika a negativa využívání.

V čem je ChatGPT dobrý? Jednou z jeho největších předností je schopnost (pře)formulovat text, např. napsat anotaci, formulovat zadání, přizpůsobit text cílové skupině či změnit styl. Také umí navrhnout členění či plán výuky (včetně časového plánu jednotlivých aktivit), rozvrhnout témata nebo vymyslet zadání úkolů. Může vám pomoci s přípravou textu na zadané téma a poskytnout úvod do nějakého tématu (pokud je to něco, co zná).

V čem je ChatGPT slabší, je kreativita, postrádá „přemýšlení“ – nechápe dobře souvislosti, neopraví a nedoplní chybně formulované či neúplné zadání. Neumí dobře zhodnotit relevanci a vztah jednotlivých jevů, i když je v textu dokáže jednotlivě identifikovat. Nové věci tvoří mechanicky skládaním, ale nedokáže posoudit, jestli k sobě jednotlivé složky ladí.

Mezi **rizika a negativa** tohoto nástroje určitě patří to, že nemá všechny znalosti, přestože se tak navenek tváří. A co neví, to si zkrátka vymyslí. Stále častěji sice v případě neznalosti upozorňuje na svá omezení, ale nechá se také snadno zmanipulovat, aby překročil své bariéry znalostní i etické.

Jak využít ChatGPT (nejen) při přípravě lekcí?

- **Zrychlení práce.** ChatGPT nebude přemýšlet za vás, ale dokáže nahazovat nápady a psát texty mnohem rychleji než člověk. Formuluje snadno pochopitelné texty.
- **Návrh a rozvržení lekce.** Nechte si vytvořit plán a strukturu lekce, ale vždy zhodnoťte, co dává smysl, co využijete a co ne. Využijte ChatGPT pro generování různých nápadů a podnětů.
- **Naučte se psát efektivní prompty.** Nemusíte se spokojit s prvním výstupem, ale doptávejte se na detaily, žádejte opravy či upřesnění a rozvedení textu.

- **Změna stylu/formulací.** Připravte různé formy a stylizace stejného sdělení, v mediální gramotnosti např. seriózní noviny, bulvár, odborný text, příspěvek na soc. sítě.
- **Vytažení klíčových informací z textu** nebo identifikace argumentačních faulů a klamů. Ale pozor, i v textu, kde žádné takové jevy nejsou, se bude snažit něco najít a bude si vymýšlet!

Kde čerpat další informace?

- **AI dětem** je nezisková organizace složená z pedagogů a expertů z oblasti AI, kteří chtějí šířit užitečné znalosti a dovednosti v oboru umělé inteligence. Jejich záběr je vskutku široký, ve vzdělávacích materiálech na jejich webu najdete např. Průvodce ChatGPT pro učitele, Obecný úvod do AI pro dospělé či metodiky pro využívání AI napříč různými předměty v rámci školního vzdělávání. Aktuálně také pracují na vytvoření Kurikula umělé inteligence pro základní školy.
- Evropská komise připravila dokument Etické pokyny pro využívání umělé inteligence a dat ve výuce a vzdělávání pro pedagogy, reaguje na potřebu ukotvení AI v rámci vzdělávání. V této publikaci jsou uvedeny konkrétní příklady a obecné případy použití, rozvádějí se etická témata a požadavky a zdůrazňují nové kompetence, klíčové pojmy a techniky v oblasti vzdělávání.
- Prof. Kamil Kopecký vytvořil rozcestník k umělé inteligenci OrgPadu. Zde najdete obrovské množství odkazů na zdroje, které AI řeší ze všech úhlů.

Využití umělé inteligence, jako je ChatGPT, při přípravě vzdělávacích lekcí nabízí nekonečné možnosti. Měli bychom tuto technologii používat jako nástroj pro zvýšení efektivity práce, ale zároveň udržovat osobní interakci s účastníky lekcí. Dodržování etických zásad a průběžné zdokonalování dovedností jsou klíčové prvky úspěšného využití AI ve vzdělávání i dalších oborech lidské činnosti.

Poznámka - dílčí části textu byly vytvořeny za pomoci ChatGPT.

Knihovníci doporučují knihovníkům

Kateřina Juřicová, Marta Šmejkalová, Hana Matulová, Jindra Soudková

juricova@knihovnazn.cz, cernovice@kjm.cz, hana.matulova@kicboskovice.cz, so@booksy.cz

Přinášíme Vám tipy na zajímavé tituly odborné literatury, beletrie, dětské literatury i deskových her od kolegyně a kolegů z knihoven.

Odborná literatura

Jan Menděl: Uprdelismus

Hned, jak jsem viděla na webu tuto knihu, věděla jsem, že si ji musím za každou cenu přečíst. Přece jenom, kdo by nechtěl mít lepší život bez toho, aniž by se musel rozčilovat nad prkotinami, které vám každodenně přibíhají do cesty? Doporučuji všem, kteří si to tu chtějí trochu ulehčit!

Kateřina Juřicová

Městská knihovna Znojmo

Jaroslav Čechura, Lukáš Kašpar: V pavučinách času

Pan profesor Čechura mi trochu změnil pohled na dějiny a hlavně na život lidí v tehdejší době. A tak si můžu opravit některé mylné představy z dob školních let od každodennosti obyčejných lidí až po přiblížení panovníků, jejich lidských stránek i politických motivací. V pestrém okruhu témat najdeme postavy českých panovníků od císaře Karla IV. až po zimního krále Fridricha Falckého, hrdiny a padouchy husitské éry, ale také bezejmenné obyvatele českých zemí, kteří v době zmíněných panovníků žili, milovali se či zápasili o holé živobytí.

Marta Šmejkalová

Knihovna Jiřího Mahena v Brně

Beletrie

Laurell K. Hamilton: Provinilé slasti

Touto knihou začala moje éra četby fantastiky a hororu. Upří, kteří žijí v míru mezi lidmi? Zvláštní utopie. Anita Blake ví o nich své - krvelačné bestie, které vám vysají život z těla, ani nemrknete. Anita je nejenom popravčí upírů, ale umí i povolávat z hrobu mrtvé. A světe div se, je to její opravdová práce. Kniha rozhodně potěší i milovníky sarkasmu a temného humoru. „Mimo psa je kniha nejlepší přítel člověka. Uvnitř psa je moc tma na čtení.“

Kateřina Juřicová

Městská knihovna Znojmo

Patricia Neal: Smažená zelená rajčata ve Whistle Stop Cafe

Čas od času se ocitáme na životní křižovatce. Zaběhlý způsob života už nám nevyhovuje, ale zatím ještě nevíme, jaký nový směr mu dát. Tak přesně v tenhle moment začíná příběh Evelyn, ženy ve středním věku, která se v pečovatelském domě Růžové terasy setkává se starší dámou, paní Threadgoodeovou. Před námi ožívají příběhy komunity amerického jihu ve Whistle Stop od 20. do 60. let a jsou prokládány dobovými komentáři z místních novin a žurnálů a závěrečným receptářem vyhlášeného podniku Whistle Stop Cafe. Knihu jsem koupila pro svoji přítelkyni M., která má moc ráda stejnojmenný

film z roku 1991, aby se mohla kdykoliv začít, smát se i plakat. Možná se vám bude točit hlava z množství postav a příběhů v knize, ale to není tak důležité. Podstatné je, že život se má žít s pokorou, ale zároveň si beze strachu plnit své sny.

Marta Šmejkalová

Knihovna Jiřího Mahena v Brně

Dětská literatura

Mimi a Líza - Záhada vánočního světla

Autor Katarína Kerekesová, Katarína Moláková, Ivana Šebestová & další

Laskavá kniha plná příběhů, fantazie a nádherných ilustrací o nevidomé dívce Mimi a kamarádce Líze. Tatínek o Mimi říká, že je zázračná, vidí totiž svět rukama, ušima nebo nosem, kterým se dá vidět vůně skořice či pomerančů. Pokud si chcete vyzkoušet, jaké to je žít ve tmě a přesto si nachystat jídlo nebo si dokonce číst knížky mám pro vás tip. V Brně Chřlicích v Centru sociálních služeb pro osoby se zrakovým postižením si můžete domluvit návštěvu a zažít něco nového. Jsou tam velmi vstřícní a milí lidé. Mám to vyzkoušeno.

Marta Šmejkalová

Knihovna Jiřího Mahena v Brně

Robin KRÁL: Jsou tam kuny

Vtipné a nápadité básně Robina Krále pobaví nejen děti, ale i dospělé. *Jsou tam kuny* je „kunikátní knížka“ plná netradičních obrazů – kun studujících na „kuniverzitě“, hrajících jako kuní trio a pokud vás zatýká kuní šerif, tak jediné „jménem zákuna“. Leporelo vyšlo v nakladatelství Meander s ilustracemi Ester Nemjő.

Hana Matulová

Knihovna Boskovice

Deskové hry

Antonie, Bauza: Draftosaurus

Pro 2–5 hráčů od 8 let

Jedná se o jednoduchou krátkou hru, ve které si hráči vybírají dinosaury a umísťují je do svého parku tak, aby jim na konci přinesli co nejvíce bodů. V každém kole si náhodně vytáhnou z pytlíku počet dinosaurů odpovídající počtu hráčů a postupně si je rozeberou. Hráč, který vytahoval z pytlíku, může vybraného dinosaura položit na libovolné místo, ostatní se řídí hodem kostky. Při závěrečném hodnocení, kdy už nezůstávají žádní volní dinosaury, se podle toho, jak hráč figurky na své hrací desce umístil, sečtou body a kdo má nejvyšší součet, je vítěz.

Jindra Soudková

Městská knihovna ve Svitavách

Párty věž

Věž jste asi skládali všichni. Zlomyslné čekání na to, komu dřív spadne, je zábavné samo o sobě, ale když se k tomu přidají i úkoly, můžete počítat s tím, že to bude něco. Tato hra nesmí chybět v žádném obýváku. Je skladná, neobsahuje milion součástí a fakt se u ní pobavíte.

Kateřina Juřicová

Městská knihovna Znojmo

Jak prodávat knihovnu – rozhovor s Olgou Zbrank Biernátovou

Kateřina Janošková
kjanoskova@mvk.cz

Mgr. Olga Zbrank Biernátová patří již dlouhá léta mezi nejvýraznější postavy knižního marketingu. Chtěla být učitelkou, architektkou, geografkou a nakonec se dala na dráhu studia knihovnictví, i když se nechtěla stát nikdy knihovnicí. Je absolventkou Informačních studií a knihovnictví na MUNI a už během školy zahájila svou kariéru kolem knih. Nejdřív jako členka skupiny Guerilla Readers, což byla její první zkušenost s marketingem a zejména sociálními sítěmi, později se dostala k práci v univerzitní knihovně ve Zlíně, chvíli podnikala, pracovala v knihkupectví a nakonec skončila v nakladatelství. Nikdy nevěřila, že napíše knihu, ale pak jí sedlo psaní chat fiction v aplikaci Storki, kterou četlo čím dál tím víc lidí. A právě z té nejpoužívanější Jsem tu a mám čokoládu vznikla její debutová kniha Navždycky.

Oli, seznámily jsme se spolu, když jsi za mnou přišla jako studentka KISK a knihovnice UTB ve Zlíně a jala ses mě přesvědčovat, že nejdůležitější věc, kterou naše knihovna potřebuje, je Facebook. Psal se srpen 2009 a ty jsi měla svou diplomovou práci postavenou na srovnání fungování této sociální sítě v podmínkách městské a univerzitní knihovny. Když zasadíš výsledky svého průzkumu do dnešní doby, shledáváš v nich něco objektivního, zajímavého, nosného pro knihovny?

Vzhledem k tomu, jak rychle měnící se je prostředí sociálních sítí a jaký skok za těch více než deset let udělaly, bych celou svoji diplomku dnes hodila do koše a řekla, že je úplně jedno, jestli děláte síť veřejné knihovně, univerzitní knihovně nebo třeba sami sobě, pravidla jsou pro všechny stejná a podobné je to i u taktik, jak uspět. Jedna věc ale možná přetrvává, a to je nutnost si uvědomit, že se nebudou síť ani fanoušci přizpůsobovat vám, že musíte jít naproti

vy jim. A to je zatraceně těžké, nicméně nutné. Facebooku totiž neovysvětlíte, proč něco děláte nějakým způsobem, jakmile vidí, že to nikoho nezajímá, neodpustí vám to. Síť jsou zkrátka stejně upřímné a oprsklé jako já před deseti lety.

Proč ses rozhodla studovat knihovnictví?

Protože jsem nevěděla, co chci dělat. Je šílené, že se člověk má v osmnácti rozhodnout, čemu se bude po zbytek života věnovat. Já jsem teda rozhodně neměla v plánu pracovat v knihovně, chovala jsem vůči tomuto oboru značné předsudky. Spíš mě lákal internet a informační práce, tak jsem to šla zkusit. No a nakonec jsem skončila v knihovně. A neměnila bych, protože mě ta práce dovedla tam, kde jsem dneska.

Jak rozhodující jsou pro tvoji práci knihy?

Vzhledem k tomu, že pracuji v nakladatelství, tak nesmírně. Ale i kdybych dělala marketing

kartáčkům na zuby, knihy by pořád byly přírodné. Propagace je vlastně vyprávění příběhů, v různých formátech a na různých platformách, je to i hodně kreativní práce, vyžadující notnou dávku fantazie. A čím jiným si tohle všechno cvičit než knihami?

Je marketing důležitý pro úspěch firmy, společnosti, knihovny?

Pokud se budeme bavit opravdu o marketingu jako celku, tedy i včetně toho, že samotná služba je designována marketingově, tak je naprosto nepostradatelný. Více či méně důležitý se určitě stává v průběhu času a podle fáze, ve které se daná instituce nachází, nelze jej ale podle mě úplně opomenout. Respektive lze, ale časem ten pokles zájmu pocítíte a musíte pak o to víc zamakat. Není to ale určitě o tom, že je nutné v oblasti marketingu šlapat nonstop na plyn.

Ty jsi na pozici knihovnice setrvala cca 4 roky, pak jsi nastoupila na pozici online marketingového specialisty do knihkupectví. Co tě vedlo k rozhodnutí změnit prostředí? Považuješ to za dobré rozhodnutí?

Cítila jsem, že se potřebuju posunout. V té době jsem už věděla, že mě marketing baví víc než práce ve službách a citační normy a na univerzitě pro mě nebyl moc prostor v této oblasti růst. Neměli jsme na nic peníze, víceméně se promoval pořád ten stejný produkt, který se příliš nemění. Proto jsem se nakonec rozhodla pro komerční sféru a toho rozhodnutí nelituju. Mám teď doslova práci snů, pracuji v úžasné firmě s krásnými knížkami a neustále mám k dispozici nové výzvy. Vždycky si na to stěžuju, jak nestíhám, ale nakonec jsem vlastně ráda, že se nikdy nenudím. Alespoň zatím to platí.

Co sis ze své „knihovnické“ kariéry odnesla a zanechala jsi něco tomuto oboru?

Práce v knihovně bylo mé první zaměstnání, takže mě v prvé řadě naučila být zaměstnancem. Ono

to zní banálně, ale podle mě je ta disciplína a organizace důležitá. Zároveň jsem díky působení na univerzitě byla neustále v kontaktu se studenty a mladými lidmi, což jsem s ohledem na své zaměření na young adult literaturu dodnes. A co jsem zanechala? Snad nějaká semínka, ze kterých něco vyrostlo už bez mého přičinění. Ano, byla jsem velký popularizátor sociálních sítí a snad jsem mnohé inspirovala k tomu, aby se této oblasti v knihovnách začali věnovat, ale veškeré úspěchy už patří jim. Taky jsem po sobě zanechala výklad citační normy, která sloužila ještě dlouhá léta, na to jsem hodně pyšná.

Zůstaňme u marketingu. Jak tedy ty vnímáš marketing knihoven z pozice experta z jiného prostředí? Existuje nějaký marketing knihoven?

Samozřejmě, stejně jako existuje marketing knih, aut, škol a žvýkaček. Nemyslím si ale, že je to nějaká speciální disciplína, která se řídí jinými marketingovými pravidly. Ano, má to specifika vyplývající z povahy té služby, ale to platí pro všechno. Nehleďte tedy knihy, články a přednášky o marketingu knihoven, hledejte marketing. Nechte na sebe působit zkušenosti a tipy i z úplně jiných oblastí a zapojte kreativitu v tom, jak to pak aplikovat na knihovny. Například Yves Rocher nabízí v rámci proma dárky za vyšší objednávky a mají na to navázaný i celý věrnostní systém. Může knihovna odměňovat své čtenáře za to, kolik knih si půjčují a na kolik akcí chodí? Můžou sbírat bodíky jako v Albertu? Můžou mít VIP klub jako LEGO s přednostním právem na nejžádanější knihy?

Tvou hlavní oblastí je online marketing a sociální média. Jak se tato oblast za poslední dobu proměňuje?

Nepotěším vás, sociální sítě se proměňují nesku-tečně rychle a stíhat to, je nadlidský úkol. Sotva jsme si zvykli na Instagram, šlape mu na paty TikTok, máme tu BeReal, zažíváme obrovskou

proměnu Twitteru, v Evropě čekáme na Threads, na Facebooku skomírají stránky a vzkvétají skupiny. A to platí teď, v okruhu několika měsíců. Co z toho ale bude platit v roce 2024? Takže ano, mění se nám platformy, s nimi se mění formáty, co se ale nemění je obsah. Jen teď potřebujete vymyslet jak něco, co jste dřív hodili do grafiky a vpostovali na Facebook, uděláte v patnáctisekundovém videu s nějakou populární písničkou na pozadí.

Funguje podle tebe univerzální recept „Jak prodávat knihovnu“?

Kdyby existoval, už dávno bych vám to všem řekla a knihovny by byly nejnavštěvovanějším místem na světě. Bohužel tak jednoduché to není.

Jak tedy prodávat knihovnu? Kde najít ten správný poměr autenticity a profesionality?

Ten posun je stoprocentně vidět, já si ještě pamatuju dobu, kdy byl marketing skoro sprosté slovo a málokdo mu přikládal větší váhu, nebo do něj byl ochotný investovat. A s tím, jak rostla osvěta a příklady dobré praxe, tak se zlepšovali i knihovníci-marketaři. Hlavně se učí mezi sebou navzájem a to je důležité, protože právě knihovníci mají největší znalost služby či produktu, který nabízejí. To je polovina úspěchu. Asi bych se ani nezabývala poměry autenticity a profesionality, přesný recept není a všechno vychází ze schopností a možností člověka, který to dělá. Někdo je skvělá osobnost, ale nemá cit pro fotku, tak ať píše trefné statusy nebo točí videa a co nejvíc mluví na lidi. Jiný se necítí být moc extrovert, ale po večerech si hraje s Photoshopem a zvládne fakt profi edity a koláže. Nemá smysl, aby se ten první nutil do focení na úkor toho, co mu jde a funguje.

Je spíše důležitější být in, sledovat všechny trendy a ovládat nově přicházející technologie a platformy? Nebo do komunikace knihovny vnášet spíše emoce, zachytit sdělení v příběhu

typickém právě pro tu danou knihovnu (i když tak trochu ve stylu „staré školy“)?

Pokud nebudete vědět, co se ve světě sociálních sítí děje, nebudete na to umět ani zareagovat, takže držet se v obraze je důležité, i když nemusíte nutně na všechno hned naskakovat a experimentovat a být všude první. Je úplně v pohodě vědět o TikToku a o všem, co se na téhle síti děje a nebyť tam. Neignorujte ho ale úplně, protože jakákoliv populární síť nebo formát ovlivňuje i ty „tradiční“ sociální sítě. Víte třeba o reels na Facebooku a jak obrovský mají dosah? Určitě stojí za bližší prozkoumání.

Vítězí tedy podle tebe forma nad obsahem nebo naopak?

Obsah bude vždycky důležitější. Ani sebelepší fotka prázdné police nenahradí rozmazané selfíčko nadšené knihovnice. Na druhou stranu, pokud dokážete vyfotit to selfie ostře, jeho efekt se znásobí. Ať už v dosahu, zájmu, tak i ve vnímání brandu knihovny.

Co by pomohlo „marketařům“ v knihovnách?

Víte, kdo by marketařovi mohl hodně pomoci? Člověk, který je showman, umí vystupovat, je sympatický a nebojí se kamery. Kdo excelentně odmoderuje besedu a zvládne zábavné video na síti. No a další velká pomoc by byl někdo, kdo má kontakty. Kdo dokáže knihovnu propojovat v rámci města či univerzity s kdekým, sehnat peníze, vybarterovat nějaké služby, být napojený na inspirativní lidi, dostat knihovnu mimo její vlastní budovu a pole působnosti, sehnat výhody všude kolem.

Je nějaký fígl na budování fanouškovské základny? Obecně řeší knihovny jak oslovit teenagery, ale také třeba zaměstnané aktivní lidi v produktivním věku...

Inspirujte se těmi, co to umí a koukejte na to, jak to dělají. Myslím, že je chyba něco odsoudit, že je to příliš šilené a na knihovnu se to nehodí, lepší je

uvažovat o tom, v čem je podstata, co přesně na tom funguje a co z těch věcí kolem jde uzpůsobit prostředím knihovny. Zrovna u teenagerů je to podle mě hodně těžké, tady se velkou součástí marketingu stává i snaha vybalancovat styl a nebyt trapný. Marketing se dá naučit, trapnost je otázka citu.

Tématem všemožně skloňovaným je umělá inteligence. Máš s ní zkušenosti? Je pro tebe spíš pomocníkem nebo strašákem?

Já ji používám, jak ChatGPT, tak i Midjourney zapojuji do své práce i do psaní knih. Pro mě jsou ty nástroje nesmírně užitečné a hlavně se s nimi chci naučit co nejlépe pracovat, protože si myslím, že se jim ve své práci rozhodně nevyhnu. A než abych čekala, až budu nahrazena AI a brečela nad tím, tak tomu chci jít naproti a stát se nepostradatelnou díky tomu, že s tím umím pracovat a v kombinaci s ní dosahovat lepších výsledků. Už i na sítích ve velkém jede cílení reklam nebo vylepšování kreativity pomocí AI. Je tedy určitě nutné vyřešit

právní rámec a doufám, že Evropská unie přijde brzy s příslušnou legislativou. To je momentálně asi jediné, co mě na práci s AI trápí a jsem proto momentálně mnohem opatrnější v jejím využití.

Dokážeš si představit, že knihovny jednou třeba nebudou, případně hrozí, že s nástupem robotů a samoobslužných technologií vymizí „knihovnická profese“?

Pokud je nějaká knihovna vnímá jako půjčovna knih, tak určitě zanikne, ale knihovny plní celou řadu rolí a dokáží se transformovat s každou novou technologií, která jim metaforicky hodí vidle pod nohy. A pokud se dokáží dál transformovat, tak přežijí. Pokud jde o AI a automatizaci, já tomu velmi fandím, ale také si myslím, že nejlepších výsledků bude jakákoliv technologie dosahovat ve spolupráci s člověkem.

Oli, děkuji za rozhovor.

Tvořte newslettery, které budou bavit vás i vaše čtenáře

Martina Heš

hes@sparkarka-textu.cz

Nejsou e-maily out? Má vůbec cenu je posílat – v době sociálních sítí? A pokud ano, jak by měly vypadat, aby je čtenáři s nadšením rozklikli a těšili se na každý další? Skvělé newslettery mě baví číst, tvořit i šperkovat. A v tomto příspěvku se pro ně pokusím nadchnout i vás.

E-mail vs. sociální síť

Může se zdát, že e-mailový marketing ztratil v době sociálních sítí na významu, ale nevěřme tomu. Newsletter je výborný způsob, jak být se čtenáři v kontaktu, budovat s nimi důvěru, nespolehat na vrtkavé algoritmy sociálních sítí. V e-mailu můžete, na rozdíl od sítí:

- oslovit čtenáře jménem (v marketingové hantýrce *personalizace*),

- zařadit ho do konkrétního seznamu – např. milovníci detektivek – a poslat mu tak informace, které ho skutečně zajímají (*segmentace*),
- využít prostor a čtenářovu pozornost a jít víc do hloubky, např. detailněji popsat chystanou akci.

Skvělá zpráva je, že se nemusíte rozhodovat pro jedno, nebo druhé. Naopak. Využívejte sílu

kombinace newsletteru i sociálních sítí. V e-mailu čtenáře vyzvěte, ať vás sledují na Facebooku či Instagramu, na sítích zase informujte o tom, že jednou měsíčně mohou vaši odběratelé získat kompletní přehled zajímavých akcí, typy na čtení, nejnovější recenze knih apod.

Je pro vás tvorba newsletterů nuda, nebo radost?

Vnímáte psaní e-mailů vašim čtenářům jako nutnou (a nudnou) povinnost, nebo se na ni těšíte? Řadíte se do tábora „hmm, začátek měsíce, zase musím něco poslat“, anebo „jéé, těším se, až všem napíšu o téhle boží akci, co plánujeme na prosinec“? Věřím, že pokud si jako odesílatelé užijeme tvorbu newsletterů, budou pak bavit i naše čtenáře. Tip, jak zpozitivnit postoj k pravidelné rozesílce, pokud jste se poznali v táboře číslo jedna: Pojmenujte newslettery jinak než newslettery. Ať už jen tak pro sebe, abyste si zpříjemnili jejich tvorbu, anebo oficiálně pro jejich příjemce v předmětu e-mailu. Dejte si s kolegy u dopolední kávy malý brainstorming a hrajte si s názvy.

Pro inspiraci: copywriterka Karolína Kváš používala pro své newslettery označení *Milostnej dopis*, lektorka finštiny Ema Stašová pravidelně posílá nadupaný *Finletter*, copywriterka a mentorka Nina Moravcová, v online světě známá jako Nejostřejší tužka v penále, pojmenovala své newslettery *Vořež se*. Vyzkoušejte i vy, s jakou energií k psaní usednete, když nepůjdete tvořit zase-ten-zpropadený-newsletter, ale např. *Novinky z knihovny aneb jaké parádní akce pro vás chystáme v prosinci*. A když se navíc na tvorbu naladíte šálkem oblíbeného nápoje a čtenáře vyzvete v prvních řádcích e-mailu k tomu samému, bude to mít úplně jiné grády. Pro obě strany.

Vyladíte předmět a odesílatele

V ideálním světě usedne čtenář k vašemu newsletteru s kávou a úsměvem (stejně jako vy při jeho tvorbě) a soustředí se na obsah sdělení. V tom reálném mu ovšem váš e-mail pravděpodobně propadne na displeji telefonu při dobíhání autobusu, čekání v koloně nebo vyzvedávání dítěte

z kroužku. Jak ho zaujmout, aby si přeče jen přečetl zprávu, do níž jste vložili svůj čas a energii?

Vžijte se do jeho kůže. Který e-mail byste otevřeli vy: ten od odesílatele *Knihovna Beroun* a s předmětem *Newsletter listopad*, aneb ten od *Lenky z knihovny* a předmětem *Neprošvihnete naše skvělé zimní akce*? Obzvláště nyní, když na nás na každém kroku vykukuje umělá inteligence, chce čtenář číst e-mail od vás. Od opravdového člověka, který má jméno a kterého třeba dokonce zná z knihovny (nebo jejich sociálních sítí) podle vidění.

A jak na lákavý předmět newsletteru? Pokuste se do něj propašovat akční sloveso (např. *Přijďte na Noc literatury*), číslovku (5 tipů na podzimní čtivo) nebo otázku začínající *jak* či *proč* (Jak zabalit knihu pod stromeček). Sloveso, číslovka, nebo otázka. (Ne nutně vše dohromady.) Sledujte otevřenost e-mailů a uvidíte sami, jaké předměty nejvíce přitahují právě vaše čtenáře.

3 tipy, jak psát poutavé texty

Povedlo se: zaujali jste čtenáře – pravděpodobně díky jménu v kolonce Odesílatel a díky vyšperkovanému předmětu. Wow, gratuluju! Protože to opravdu není samozřejmost: průměrná míra otevření e-mailů je dle SmartEmailingu (oblíbený český e-mailingový nástroj) 20 až 30 procent, za nadprůměr se pak považuje, když váš e-mail otevře 60 procent příjemců a víc. Ale co dál? Jak si to teď u čtenáře nepokazit a přimět ho, aby přelouskal celý obsah (nebo aspoň hlavní sdělení) e-mailu, nedejbože aby ho hned po otevření a letmém proskenování neposlal do koše nebo označil jako spam?

1) Pište lidštinou. Tuhle univerzální radu využijete nejen při psaní newsletterů, ale i příspěvků na sítě a jakýchkoli (nejen marketingových) textů. Čtenáři jsou lidé. Pišme pro ně. Zapomeňme na strojovštinu typu *K účasti je třeba registrace / Akce byla zrušena a nahradme ji lidštinou: Chcete se zúčastnit našeho workshopu? Zaregistrujte se. / Mrzí nás to, ale akci jsme museli zrušit. Cítíte ten rozdíl? Malá pomůcka: představte si, že s dotyčným mluvíte osobně, třeba u kávy.*

2) Myslete na čtenářovo pohodlí. V online prostoru čtenář nečte, ale skenuje. (Vzpomeňte si, možná právě spěchá na autobus.) Usnadněte mu to a používejte v textu nadpisy, podnadpisy, odstavce, ztučnění, výčty, obrázky.

3) Vyzvěte čtenáře k akci. Co je cílem vašeho newsletteru? Aby se čtenář zúčastnil chystané akce? Aby přišel na autorské čtení? Aby okomentoval nový článek na blogu? Řekněte mu to na rovinu. *Přijďte na naši akci. Zastavte se na autorském čtení. Dejte nám v komentářích vědět, co si myslíte vy.* Pokud nevíte, co je cílem vašeho newsletteru, neposílejte ho, dokud si to sami nejasníte.

Na co nezapomenout před odesláním

Než newsletter odešlete, ujistěte se, že:

- ho kromě vás četly ještě alespoň jedny oči (autorská slepota je potvora),

- jste nezapomněli na výzvu k akci (pokud je vám nepříjemné čtenáře na rovinu vyzývat, aby podnikl konkrétní kroky, připomeňte si důvod, proč mu e-mail posíláte – např. aby přišel na akci, jejíž organizace vám dala tolik práce a nepochybujete, že bude pro účastníky přínosná, až nezapomenutelná),
- není plný překlepů, pravopisných chyb a trpných rodů (vzpomeňte si na lidštinu),
- obsahuje tlačítko pro odhlášení z odběru (respektujeme tak čtenáře i zákon), které se dá mimochodem také pojmenovat originálněji než *Odhláset se* – ale o tom třeba zase někdy přistě.

Podářilo se mi nadchnout vás pro tvorbu newsletterů? Já i vaši čtenáři doufáme, že ano. Máte-li k tématu jakýkoli dotaz, postřeh nebo aha moment, podělte se o něj se mnou (výzva k akci) a napište mi na hes@sparkarka-textu.cz. Ať se vám daří!

Vyjít zpoza zdí

Michaela Škeříková
reditelka@knihovnaberoun.cz

Městská knihovna Beroun sídlí od roku 2002 v rozpadajícím se areálu bývalých kasáren. Jelikož její sídlo příliš nevábí k návštěvám, nedisponuje vlastním přednáškovým sálem a v neposlední řadě si uvědomuje konkurenci zábavných atraktivit v jiných oblastech, rozvíjí své aktivity i mimo zdi kasárenské budovy. S cílem dát o sobě vědět, přijít za lidmi a ukázat, že jsme tu pro ně, že jim umíme vyjít vstříc a že máme co nabídnout – že nejsme jen knihy.

Zažít Beroun jinak

V roce 2023 proběhl již 4. ročník sousedských slavností, jejichž iniciátorem a garantem je spolek Auto*mat. Knihovna a tréninková kavárna Jiná káva, která též sídlí v areálu kasáren, pak zastávají roli místních organizátorů. To obnáší organizační zajištění celé akce – od oslovení místních aktérů přes komunikaci podmínek jejich účasti po zábor prostranství. Cílem akce je sousedské sdílení a podpora veřejného prostoru bez aut. Veškeré aktivity se odehrávají venku. Slavnost si za dobu

svého konání získala dobré jméno, účast je hojná (700–800 návštěvníků za celý den) a zpětná vazba veskrze pozitivní a motivující.

Čtení na netradičních místech

Zahajovací akce pravidelného cyklu Čtení na netradičních místech proběhla 12. 4. 2022 u příležitosti 50letého výročí založení CHKO Český kras. Čtení kapitoly Hádanky ve tmě z Tolkienova Hobita, které proběhlo v magickém krasovém dómu Koněpruských jeskyní, se ujal herec

Martin Myšička a předvedl nezapomenutelný výkon. Čtení na netradičních místech od té doby proběhlo několikrát, vždy u příležitosti nějaké významné události – na židovském hřbitově (položení prvních berounských Stolpersteine, četl A. Goldflam), u Hudlické skály (výročí J. Jungmanna, četl K. Oliva), u Tali-chovy vily (výročí V. Talicha, číst bude J. Bradáč). Na každé čtení zajišťujeme i hudební doprovod. Všechna čtení měla skvělou účast (50–70 návštěvníků), pohodovou atmosféru a našla si též stálý okruh zájemců.

Tematické plesy

Knihovna v roce 2022 uspořádala svůj historicky první ples. Tématem byl Harry Potter, což umožnilo zaměstnancům knihovny bezmezně rozvést svou kreativitu. Kapela Timbre music vystupovala v tematických kostýmech, zajistili jsme fotokoutek a řadu zábavných aktivit. Byl to skutečně večer plný magie. Organizovat ples je organizačně a časově náročné. Náklady jsou vysoké, ale z větší části je pokryjí příjmy ze vstupenek. Na zbytek nákladů je záhodno mít sponzora. Otázka zní, zda se veškerá námaha vyplatí – přece jen je to ples, nepropagujeme na něm knihy. Jenže my chceme bourat stereotypy a propagovat knihovnu! A literární téma, které v kombinaci s knihovním týmem ukazuje možnosti a sílu imaginace. Aktuálně chystáme ples na 2. 3. 2024 s tématem Drákula.

Ekodílny

Ve spolupráci se členkou místního ekologického spolku jsme pro děti naplánovali 5 setkání v přírodě, která odrážejí témata: recyklace a třídění, ochrana přírody, hry a aktivity v přírodě, poznáváme přírodu. V souladu s tím byly vytvořeny i tematické batohy. Děti tak na výpravách měly vše potřebné ke skutečnému poznávání přírody, mohly se ptát, zkoumat a chápat komplexitu

přírodní říše, jež nás obklopuje. Tento projekt byl podpořen dotací K21.

SWAP

SWAP aneb výměna věcí je jednou z nejnavštěvovanějších akcí, na kterých se knihovna podílí. Organizačně ji zajišťuje spolek Textilmanie, knihovna poskytuje prostor, propagaci a pomocnou ruku. Podstata SWAPu tkví v tom, že návštěvníci přivezou věci (oblečení, boty, kosmetiku, knihy, rostliny apod.), které jsou stále v dobrém stavu, ale už jim nejsou k užítku, a dají je k dispozici. Sami si pak mohou jiné věci odvézt a naopak

Čtení na netradičních místech – krasový dóm Koněpruských jeskyní

lze přijít s prázdnýma rukama a odejít s plnýma. Cílem je podpořit efektivní a opětovné využívání věcí, snížit spotřebu a tím i ekologickou stopu. Návštěvnost bývá 400–500 lidí.

Deskovky na Závodí festu

Pravidelně zajišťujeme doprovodný program na hudebním festivalu u břehu řeky Berounky, který organizuje místní MKC. Máme k dispozici stoly, lavice a deky a výběr her pro všechny věkové kategorie. Zaměstnanci knihovny vysvětlují pravidla, zapojují se do hry a prezentují tak služby knihovny, o které stále ještě někteří lidé netuší.

Venkovní etapové hry

V roce 2022 jsme připravili 3. díl etapové hry Ztracený knihovník ve venkovním prostoru. V roce 2023 jsme v aplikaci Actionbound u příležitosti významného výročí regionálního rodáka J. Jungmanna spustili etapovou hru Po stopách tichého génia, kterou plánujeme propagovat i cíleně do škol. Příprava etapových her je velmi zábavná, ale časově náročná. Na druhou stranu, její udržování už tolik náročné není, přičemž stejně jako řada jiných aktivit získává na popularitě až časem.

Přístupnost v online prostředí: klíčový prvek moderní knihovny

Radek Pavlíček

radek.pavlicek@gmail.com

Ačkoliv věřím, že pro řadu čtenářů Duhy není tematika digitální přístupnosti neznámá, rád bych v tomto článku nabídl zájemcům formou odpovědi na otázky, které ohledně přístupnosti dostávám, aktuální informace i osobní zkušenosti, na co je třeba myslet v případě, kdy chcete mít prezentaci a komunikaci knihovny v digitálním prostředí přístupnou.

Proč by naše knihovna měla být přístupná?

Odpovědí na tuto otázku existuje celá řada. Ta univerzální, kterou používám nejčastěji,

zní: „Protože na to, že je vaše knihovna bez bariér, si nikdy nikdo stěžovat nebude.“ Veřejné knihovny mají také na základě knihovního zákona povinnost zajistit rovný přístup k informacím všem bez rozdí-

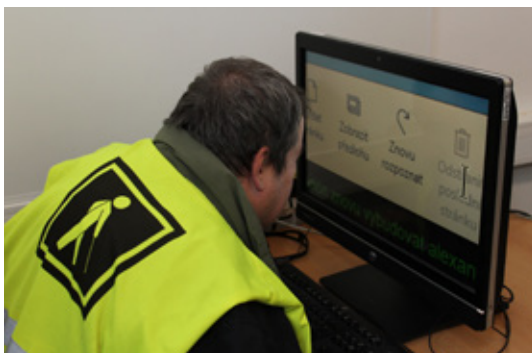
lu. Řada knihoven také spadá pod zákon o přístupnosti a přístupnost je tak pro ně zákonná povinnost. A v neposlední řadě – soulad se zákonem o přístupnosti je jednou z podmínek pro udělení certifikátu Handicap Friendly. Je skvělé, že většina knihoven a knihovníků pokládá přístupnost služeb co nejširší skupině uživatelů za své poslání, a to bez ohledu na zákonnou povinnost.

Pro koho to bude přínosné?

Primární cílovou skupinou, kvůli které přístupnost vznikla, jsou lidé s trvalým zdravotním postižením – nevidomí, slabozrací, se sluchovým či tělesným postižením, kognitivními poruchami atp. Ačkoliv jsou dnes potřeby

této skupiny trochu upozadřovány na úkor skupin jiných, neměli bychom při stanovování priorit zapomínat, kvůli jakým uživatelům se

přístupností primárně zabýváme. Mezi další skupiny uživatelů, pro které je přístupnost přínosná, můžeme zařadit třeba uživatele s dočasnými či situačními handicapy, seniory, cizince atp.

Přístupný web

Co mi to přinese?

V první řadě spokojené uživatele. Přístupný web knihovny či vámi publikované dokumenty se jim budou dobře používat, budou pro ně čitelné pozvánky, které dáváte na sociální sítě atp. Což vám může snížit třeba počet dotazů, které vám budou čtenáři posílat. Vaši pracovníci se tak budou moci věnovat jiným činnostem. Knihovně jako takové pak může přístupnost přinést pozitivní vnímání vaší značky.

Jak mám při zpřístupňování postupovat?

Na tuto otázku neexistuje jednoznačná a jednoduchá odpověď a hodně záleží na tom, co a v jakém rozsahu budete chtít

zpřístupňovat. Pokud si nejste jisti, jak na tom momentálně s přístupností jste, čím by bylo vhodné začít atp., najměte si konzultanta na přístupnost, který vám udělá vstupní analýzu, pomůže stanovit priority, zohlednit použitá technologická řešení, vaše možnosti, potřeby uživatelů, doporučí vhodná řešení či dodavatele atp. Služby odborného konzultanta sice nějakou korunu stojí, ale na základě svých zkušeností si troufnu tvrdit, že investovaných pár tisíc do konzultací se vám může několikanásobně vrátit tím, že jeho rady vám mohou ušetřit desetitisíce i statisíce korun na investicích, které byste třeba v dobré víře udělali, ale přístupnosti vaší knihovny by nijak nepomohly.

Kolik to bude stát?

Částka, kterou budete muset na zpřístupnění vynaložit, se bude lišit podle toho, do čeho a v jakém rozsahu se stran zpřístupňování pustíte, co zvládnete svépomocí, na co si naopak budete muset někoho najmout a podobně. Současně ale platí, že není nutné řešit vše najednou. Pokud se právě chystáte na redesign webu, je určitě vhodné při té příležitosti řešit i jeho přístupnost. Pokud pořádáte v knihovně hodně akcí, jejich přístupnost je pro vás prioritní, protože se jich často účastní čtenáři z primární cílové skupiny, soustředte se na ně. Udělejte si plán, kdy a čemu se budete stran přístupnosti věnovat, a toho se držte.

Může mi s přístupností někdo pomoci?

Ano. V roce 2019 se objevila celá řada subjektů, která začala služby v oblasti přístupnosti nabízet – často ale bohužel bez dostatečných zkušeností a odbornosti. Při výběru partnera pro přístupnost proto doporučuji být velmi obezřetný – zdravotní postižení, členství v profesní organizaci ani počet akademických titulů ještě nemusí být záruka odbornosti. Konkrétní tipy a rady, jak si ideálního konzultanta vybrat, najdete v článku [Jak dobře vybrat konzultanta na přístupnost a inkluzivní design](#).

Dá se přístupnost vyřešit na klíč?

Nedá. Pro zajištění přístupnosti je potřebná součinnost minimálně mezi pracovníky knihovny, kteří mají na starost obsahovou stránku webu, publikují dokumenty, dávají příspěvky na sociální sítě atd., a dodavatelem prostředí, ve kterém jsou informace publikovány. Aby věci dobře fungovaly, je potřeba mít jak přístupné prostředí, tak i vlastní obsah. Spojkou mezi oběma stranami a jakýmsi „stavebním dozorem“ prováděných prací opět může být konzultant přístupnosti.

Několik slov závěrem

Článek si nekladl za cíl vás detailně seznámit s tematikou digitální přístupnosti v kontextu knihoven, ale ukázat cestu, jak s přístupností začít a vyvarovat se slepých uliček. A nezapomenejte: „Na to, že bude vaše knihovna bez bariér, si nikdy nikdo stěžovat nebude.“

Bude vás zajímat, že...

...Asociace spisovatelů a české knihovny připravily s podporou MK ČR a Státního fondu kultury již 6. ročník projektu autorských čtení Spisovatelé do knihoven (září 2023 – červen 2024). Celkem 10 autorů (Jan Němec, Zuzana Kultánová, Štěpán Kučera, Tereza Brdečková, Vojtěch Vacek, Klára Goldstein, Miloš Doležal, Jan Spěváček a Aleš Kauer, Stanislav Biler, Marie Šťastná) vystoupí v průběhu 10 měsíců v 10 knihovnách. Cílem projektu je využít síť veřejných knihoven k propagaci současné české literatury: <http://spisovateledoknihoven.cz/>.

Obecní knihovna Branišovice – Vesnická knihovna roku za Jihomoravský kraj

Marek Sovka
starosta@branisovice.cz

Optikou moderního světa již knihovna není jen místem k půjčování knížek, ale je centrem pro setkávání lidí a posilování komunity různými aktivitami – tímto směrem jde i naše Obecní knihovna Branišovice. Svě aktivity zaměřuje na všechny věkové kategorie a přispívá k mezigeneračnímu propojování. Knihovna je tak přirozenou součástí života obyvatel.

Naše knihovna perfektně spolupracuje s komunitním centrem i mateřskou školou, která pravidelně knihovnu navštěvuje, aby se děti seznámily s prostředím knihovny a nabídkou knížek. Zapojením do celostátních projektů, například *Celé Česko čte dětem* nebo *Babičko, přečti mi pohádku!*, jejichž součástí je společné tvoření a předčítání pohádek dětem z mateřské školy, se nám pravidelně daří oslovit mladé čtenáře, kteří pak po zbytek života navštěvují naši knihovnu. Velkou skupinou návštěvníků jsou i senioři, pro které jsme nyní pořídili nové posezení pro příjemně strávený čas s knihou. V prostorách knihovny jsou i počítače, na kterých senioři, na základě jejich podnětů, absolvovali kurz Bezpečnosti v kyberprostoru, nebo kurz počítačové gramotnosti. U příležitosti Dne země se knihovna společně s Kulturním centrem Branišovice pustila do zážitkového vzdělávacího programu zaměřeného na třídění odpadu a ochranu životního prostředí. Naše knihovnice je velká zahradnice, proto je součástí naší knihovny i Semínkovna, kde si zahrádkáři vyměňují své výpěstky i zkušenosti.

Bohatá je také historie naší knihovny. Česká obecní knihovna v Branišovicích vznikla v květnu roku 1928. O její vznik se zasloužil řídící učitel

české školy, tehdy dvaadvacetiletý Ferdinand Kratochvíl, který zároveň zastával také funkci knihovníka, a to až do roku 1938, kdy byly Branišovice zabrány nacisty. Sám Kratochvíl si uvědomoval potřebu vzdělání nejen dětí, ale i dospělých, proto se je všemožně snažil vést k četbě, pořádal i literární sezení a podobně. Knihovna se stala další důležitou českou institucí ve stále většinově německých Branišovicích a pozvedla úroveň českých menšinářů. V současné knihovně, na znamení díky zakladateli Ferdinandu Kratochvílovi, visí jeho zarámovaný portrét.

A nejsme pozadu ani v moderních technologiích, máme elektronický katalog knih Tritius, přemýšlíme nad e-knihami a audio knihami a nacházíme se v moderním prostředí obecního úřadu. Do nákupu knih dáváme 20 000 Kč ročně a příští rok budeme částku navyšovat. Novinky z knihovny jsou pravidelně na sociálních sítích, ve videozpravodaji i tištěném zpravodaji.

Velké díky patří naší knihovnici Anně Csandiové za její obětavou práci v knihovně, díky níž jsme v letošním roce obdrželi v rámci soutěže Vesnice roku ocenění Vesnická knihovna roku za Jihomoravský kraj.

#Vzdělávání #Inovace #Prosperita

Libuše Nivnická
nivnicka@kjm.cz

Pod tímto názvem najdou všichni zámci z kulturního a kreativního sektoru nabídku vzdělávacích příležitostí v oblasti rozvoje manažerských kompetencí, digitálních dovedností a finanční gramotnosti. Projekt připravila Knihovna Jiřího Mahena v Brně pro rok 2023 v rámci Národního plánu obnovy.

Cílem projektu je prostřednictvím vzdělávání podpořit trvalý osobní rozvoj a profesní růst pracovníků v kultuře a kreativních odvětvích, který je nezbytný ke kvalitnímu, inovativnímu a kreativnímu výkonu práce, poskytování atraktivních služeb, uplatnění na trhu práce či úspěšnému podnikání. Zároveň se v průběhu vzdělávání otevírají příležitosti k síťování a výměně zkušeností lidí z různých oborů, nové možnosti spolupráce a partnerství.

Prvním krokem k vytvoření kvalitní vzdělávací nabídky bylo ověření vzdělávacích potřeb. Proto byly formou dotazníku osloveny ve spolupráci se statutárním městem Brnem subjekty z cílové skupiny v rámci Brna, Brněnské metropolitní oblasti a Jihomoravského kraje.

Z každé vzdělávací oblasti byla pro realizaci vybrána témata s největším zájmem, zároveň tak, aby poskytovala ucelený vhled do problematiky. Zohledněno bylo i časové hledisko tak, aby se témata nepřekrývala ve stejném čase. Počtem zařazených vzdělávacích aktivit bylo přihlédnuto také k možné absorpční kapacitě cílové skupiny – pracovní povinnosti vs. časová kapacita pro vzdělávání. Proto byla volena kombinace on-line a prezenčního vzdělávání, i různá délka časové dotace v rámci dne. Projekt zohledňuje rovněž fakt, že pracovníci kulturního a kreativního sektoru mohou působit v různých typech organizací či pracovat jako OSVČ. Vzdělávací aktivity lze volitelně kombinovat, čímž lze dosáhnout komplexnějšího osobního rozvoje.

V roce 2023 mohly být semináře vzhledem k časovému průběhu schvalování projektů plánovány až na období září až prosinec.

A jak se v reálu daří naplnit cíle projektu? Pokud jde o účastníky, je zřejmé, že se podařilo oslovit širokou skupinu pracovníků v kultuře a kreativních odvětvích. Přihlášení jsou lidé z galerií, muzeí, divadel, kulturních center, hudební agentury, uměleckých škol, tanečníci, fotografové, stylisté, architekti a další umělecké a tvůrčí profese. A samozřejmě profesionálové z knihoven.

Když vybereme z každého okruhu top témata, pak to v oblasti rozvoje manažerských kompetencí včetně komunikačních jsou management pro top a střední vedoucí pracovníky, psychologie v profesní komunikaci, projektový management v kultuře či komunikace s klienty a kolegy, cyklus PR akademie. V oblasti digitálních dovedností jsou atraktivní digitální marketing, Google Workspace, AI revoluce, kybernetická bezpečnost, spolupráce skrze digitální technologie, digitalizovaná kulturní paměť v celoživotním učení, práce s daty v kultuře. Ve finanční oblasti můžeme uvést ekonomiku pro manažery příspěvkových organizací, základy podnikání pro OSVČ, finance a cenotvorba, fundraising a crowdfunding, ekonomické dopady kultury, úspěchy a fuckupy v podnikání. Celkově je v období od 6. září do 11. prosince obsaženo 29 vzdělávacích témat realizovaných v 50 dnech.

Musím také podtrhnout podstatný prvek, který je nezbytný pro úspěšnou realizaci

projektu, a to výkonný a sehraný tým našich lidí, který se průběžně stará o vše potřebné – komunikaci s účastníky, lektory, zajištění techniky, uzavírání smluv, dohod, hlídání finanční stánky projektu, zajištění publicity, koordinaci s nezbytnými procesy na straně zřizovatele a mnoho dalších operativních věcí.

Vzdělávání je realizováno za finanční spoluúčasti EU prostřednictvím Národního plánu obnovy a Ministerstva kultury ČR a je spolufinancováno statutárním městem Brnem. Díky tomu je pro všechny účastníky zdarma. Absolutní ziskají potvrzení o účasti na vzdělávání.

Významným partnerem projektu se stalo Statutární město Brno nejen díky kofinancování, ale také pomáhalo při úvodním ověřování vzdělávacích potřeb a zajištění informovanosti o projektu. Za klíčové pak považují zahrnutí našeho projektu do Akčního plánu Strategie rozvoje kultury a kreativních odvětví města Brna na období 2023–25. I díky takovýmto projektům se kulturní a kreativní nabídka reprezentovaná vzdělanými lidmi stává prosperujícím odvětvím s vysokým ekonomickým přínosem pro společnost i měřítkem kvality života v daném území.

Financováno
Evropskou unií
Next GenerationEU

B | R | N | O | I

Knihovna
Jiřího Mahena
v Brně

Národní
plán
obnovy

MINISTERSTVO
KULTURY

Jižní Morava čte již osmým rokem v knihovnách Jihomoravského kraje

Michaela Navrátilová

Michaela.Navratilova@mzk.cz

Touha číst, radost ze čtení – to je cílem projektu Jižní Morava čte. Knihovny zapojené do projektu o to usilují aktivitami, které podporují dětské čtenářství. Jedná se o tematické besedy, autorské čtení, výtvarné a literární workshopy, ale třeba i kvízy a zajímavé exkurze.

Každoročně, v rámci projektu, je vyhlašována literární soutěž pro děti. Letošní ročník soutěže má dvě důležité změny: dobu trvání soutěže, kategorie, ve kterých děti mohou soutěžit.

Soutěž probíhá od **září do prosince 2023** a jsou vypsány **4 literární kategorie + 1 výtvarná kategorie**. Jedná se o:

- Kategorie próza (1.–5. třída)
- Kategorie próza (6.–9. třída)

- Kategorie poezie (1.–5. třída)
- Kategorie poezie (6.–9. třída)
- Kategorie výtvarná (MŠ a 1. třída)

Soutěžní téma pro děti vybraly knihovnice, letos to je **Nekonečný svět fantazie**. V nekonečném světě fantazie nejsme omezeni hranicemi, které si stavíme uvnitř nás nebo i zvenku. Ve fantazijním světě můžeme navazovat neuvěřitelná přátelství, podívat se do míst, která jsou zapovězená nebo nedostupná, stát se tím, kým chceme být. Na

zahradách před domem nám mohou růst jahody velikosti melounů, na loukách se můžeme projíždět na lučním koníkovi, můžeme si zaletět do neuvěřitelných výšin, proměnit se v bájně stvoření nebo prozkoumat nekonečné hlubiny. Děti mají nekonečno možností ke zpracování svého fantazijního světa. Informace k soutěži:

- soutěž je literární a je určena dětem od 4 do 15 let. V literárním žánru nejsou děti omezeny, mohou psát povídku, pohádku, esej, básně apod. Komiks je zařazen do literární kategorie. Rozepsat se děti můžou na 1–3 strany formátu A4.
- Výtvarné dílo je bez omezení. Děti mohou do soutěže odevzdat např. kresbu, koláž nebo i 3D model. Výtvarná kategorie je pro ty nejmenší, tedy pro děti, které zatím neumí číst a psát. Ve výtvarné kategorii mohou soutěžit i skupinky dětí (v max. počtu 5).
- Soutěž končí **31. 12. 2023**. Do tohoto data odevzdávají soutěžící děti v knihovnách své literární a výtvarné práce.

JM čte na Decentní slavnosti

JM čte na Mendel festivalu

Vítězové regionálního kola budou vyhlášeni v lednu 2024, vítězové krajského kola pak začátkem března 2024. Krajské vyhlášení bude probíhat na Hvězdárně a planetáriu v Brně.

V letošním roce se do projektu přihlásilo rekordních 78 knihoven Jihomoravského kraje. Momentálně v knihovnách probíhají akce na podporu dětského čtenářství. Čtení chceme dětem co nejvíce zpříjemnit, a tak se v září do pověřených knihoven rozletěl i Antoníček (v plyšové podobě a jako maskot projektu). Autorem loga projektu – tedy Antoníčka s knížkou na zádech, je náš nový patron – brněnský sochař *Václav Sigurson Kostohryz*. Již druhým je patronkou projektu i brněnská spisovatelka *Lucie Hlavinková*.

Projekt Jižní Morava čte pořádá Moravská zemská knihovna Brno ve spolupráci se zapojenými knihovnami Jižní Moravy a za finanční podpory Jihomoravského kraje a dalších sponzorů a partnerů.

Vzdělávání pedagogů v Moravskoslezské vědecké knihovně v Ostravě

Libuše Foberová
libuse.foberova@msvk.cz

Vzdělávání pedagogů má v Moravskoslezské vědecké knihovně v Ostravě tradici. Důležitost dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků je zdůrazněna v Bílé knize (2001) a zmiňuje se o ní i zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících v § 24. Naše knihovna zaměřuje své služby primárně na studenty, pedagogy a vědecké pracovníky. Pokud chceme co nejlépe vzdělávat studenty, musíme začít u pedagogů. Ti přímo ovlivňují vzdělávání studentů a je tedy důležité, aby znali všechny trendy a nástroje, jak je vzdělávat co nejlépe.

Vzdělávací portfolio pro pedagogy

Na webových stránkách naší knihovny nabízíme pedagogům metodickou podporu, materiály i know-how pro koncepci vlastních vzdělávacích programů. Vzdělávací portfolio knihovny tvoří tyto oblasti:

- informační gramotnost,
- mediální gramotnost,
- kybernetická bezpečnost,
- STEM – 3D tisk,
- lekce pro základní a střední školy.

V budoucnu plánujeme rozšíření portfolio o digitální kompetence, environmentální gramotnost a klimatickou osvětu, chceme podporovat podnikavost a kreativitu a budeme podporovat startupy v oblasti duševního vlastnictví a marketingu. Pomáháme pedagogům s podáváním grantů na makerspace vybavení škol pro výuku, pořádáme pro ně vzorové lekce, aby si mohli vše ověřit a vyzkoušet v praxi. Poskytujeme akademickou informační podporu pedagogům v zavádění a vedení středoškolských kvalifikačních prací. Nabízíme jim individuální konzultace po předchozí domluvě, a to i v online podobě. Máme pro ně vytvořené vzorové práce a radíme jim i se správným citováním. Největší pozornost věnujeme mediální a kybernetické gramotnosti. Doporučujeme

pedagogům, jak tato témata zařadit do kurikula předmětu. Pořádáme pro studenty vzorové lekce, umíme poradit i s didaktikou vyučovacích hodin, doporučíme i obstaráme zdroje a materiály, které výuku obohatí. Pro pedagogy vydáváme Newsletter, vychází čtyřikrát ročně. Informujeme v něm například o plánovaných aktivitách oddělení edukace a metodické podpory. Na začátek roku 2024 plánujeme Mediální olympiádu, tentokrát celorepublikově. Organizujeme pro pedagogy kurzy na seznámení se s umělou inteligencí, na práci s informacemi aj. V rámci mezinárodního projektu The Love of Reading budujeme a spravujeme knihovnu eKnih v angličtině a národních jazycích participujících škol včetně češtiny. Knihovna je přístupná také studentům a všem pedagogům EU. Většina knih je dostupná zcela bez omezení. Pedagogové a studenti mohou čerpat z E-zdrojů knihovny. Nabízíme také lekce rénování paměti, které jsou zaměřeny například na výuku cizích jazyků, na trénink paměti pro snadnější učení aj.

Pedagogické vzdělávání knihovníků

Věnujeme se také pedagogickému vzdělávání knihovníků zaměřených na dětské čtenáře, letos běží již třetí ročník a zájem ze strany knihovníků je obrovský. Čerpáme finance z dotace VISK 2 Pedagogické minimum pro knihovníky pro děti

a mládež. Lektory jsou pedagogové Pedagogické fakulty Ostravské univerzity – Katedry Českého jazyka a literatury s Didaktikou a psycholog z Katedry sociální pedagogiky. Specializované kurzy „Pedagogické minimum pro knihovníky pro děti a mládež“ obsahují pět odborných samostatných přednášek, pomocí kterých získá knihovník ucelený vzhled do pedagogické práce. Naučí se základům, jak při vzdělávacích aktivitách knihovny správně učit děti a mládež. Obsahově jsou kurzy zaměřené na vývojovou specifiku dětí školního věku, na psychický vývoj dítěte a mladého člověka, na didaktiku lekcí informačního vzdělávání, na stylizaci uměleckého textu pro děti, na samotnou práci s uměleckým textem, jako je literární komunikace, interpretace textu a dále se zaměřují na ilustrace dětských knih a na ožehavé otázky kýče a braku v literární tvorbě pro děti. Máme se vzájemně čemu učit, v mnohém jsou si profese učitel a knihovník podobné.

Pokud by se podařilo legislativně ukotvit povinnost zřídit v každé škole školní

knihovnu s profesionálním knihovníkem, který by se podílel na výuce pedagogů a studentů, velmi by se zvýšila úroveň vzdělání u nás. Slovinsko po zavedení této povinnosti docílilo v průzkumech PISA (mezinárodní výzkum patnáctiletých žáků v oblastech čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti) a PIRLS (mezinárodní výzkum čtenářské gramotnosti žáků 4. tříd základních škol) mnohem lepších výsledků než dříve, kdy tato povinnost nebyla. Neměli bychom zapomínat na cennou zpětnou vazbu, na pravidelné výzkumy skutečných informačních potřeb studentů a pedagogů. Na výzkumech a průzkumech spolupracujeme s Ostravskou univerzitou s Katedrou sociologie, při designování služeb nám takto získaná data velmi pomáhají. Sofistikovanému vzdělávání pedagogů se chceme věnovat i v budoucnu, protože věříme ve smysluplnost této práce a přímo tak podporujeme kvalitnější vzdělávání studentů.

Elektronické dodávání dokumentů ZÍSKEJ v Centrálním portálu knihoven Knihovny.cz

Martin Burian, Jiří Pavlík, Jan Pokorný

martin.burian@techlib.cz, jiri.pavlik@techlib.cz, jan.pokorny@techlib.cz

S oznámením PhDr. Jana Pokorného, Ph.D., bylo v dubnu letošního roku na platformě ZÍSKEJ k již stávajícímu MVS spuštěno elektronické dodávání dokumentů, zkráceně EDD. Nyní 18 knihoven zapojených v ZÍSKEJ díky EDD nabízí v portálu Knihovny.cz svým čtenářům fond přes 4,5 mil. dokumentů.

Služba EDD poskytuje možnost pro koncového uživatele získat elektronickou kopii (standardně ve formátu PDF) z tištěného zdroje, který nelze půjčit v jeho domovské knihovně. Dokument se musí nacházet v některé z knihoven zapojených do ZÍSKEJ, která poskytuje EDD jako dodávající knihovna. Pro možnost službu

využívat potřebuje být čtenář řádně registrován ve své domovské knihovně, která musí být do ZÍSKEJ zapojena jako žádající knihovna se spuštěným modulem EDD. Čtenář si sám vyhledá požadovaný dokument v portálu Knihovny.cz a postupuje obdobně, jako když si žádá MVS, po rozkliknutí detailu daného titulu si ve spodní

části záznamu zvolí záložku Získej EDD, která se nachází hned vedle záložky MVS. Pro objednání je nutné se přihlásit v CPK. Poté již stačí specifikovat údaje pro pasáž z žádaného dokumentu, kterou si přeje obdržet v elektronické podobě. Jedná se o název kapitoly, popřípadě rozsah stran. U EDD lze požadavek vyřídít ze dvou typů dokumentů. Podle toho je nastaven i maximální rozsah elektronické kopie. U monografie činí maximálně 20 stran a u periodika je rozsah omezen délkou článku. Před odesláním žádosti je nutné zaškrtnout souhlasy ke smlouvám, GDPR a ceníku. Při vytvoření objednávky se čtenář dozví předpokládanou částku, která bude za scan požadovaného knihovnou 1 Kč za stránku a dále poplatku Dilii viz ceník EDD). Konečná cena bude upřesněna až po skutečném zhotovení elektronické kopie. Aby si ji čtenář mohl přes své konto vyzvednout, bude vyzván k zaplacení této finální částky. PDF mu bude v kontě přístupno 21 dnů. Poté dojde k jeho nevratnému smazání ze systému.

Z důvodů vyšší ochrany autorů či jiných nositelů autorských práv je nutno elektronické kopie opatřovat ochranným prvkem. To má vždy na starost knihovna, která kopii vyhotovuje. Elektronická rozmnoženina zpřístupněná Zastupovanou knihovnou (DK) koncovému uživateli musí být viditelně a neodstranitelně označena tímto textem: „*EDD / [zkratka Zastupované knihovny] - tato rozmnoženina slouží výhradně pro účely výzkumu a soukromého studia uživatele, který je uveden pod žádostí – číslo požadavku v Získej*“ . Je výslovně zakázáno takové označení na elektronické rozmnoženině jakkoli měnit

nebo odstraňovat, jakož i měnit formát elektronické podoby zpřístupněného dokumentu. Vzor je možno stáhnout na infoportále ZÍSKJEJ. Doporučená kvalita skenování je následující: minimální rozlišení 300 DPI v barvě (pokud původní dokument neobsahuje obrázky ani fotografie, lze skenovat i černobíle v případě, že to zajistí kvalitnější výstup, např. text nebude na žlutém pozadí). Pro výpočet ceny se započítává každá strana zdroje, nikoliv stránky ve výsledném PDF dokumentu, proto je doporučeno skenovat vždy jednu stranu originálu jako jednu stranu do PDF. První list s údaji k ochraně se nezapočítává do účtovaného počtu stran v objednávce.

Všechny dotazy a stížnosti či prosby o pomoc mohou knihovny i čtenáři směřovat na Servisní centrum ZÍSKJEJ, které zajišťuje chod systému, reklamace a základní helpdesk. Aktivaci EDD si knihovna zapojená v ZÍSKJEJ může nastavit ze správcovského účtu ve svém profilu knihovny (záložka editace profilu). V případě jakýchkoliv potíží se neváhejte obrátit na Servisní centrum ZÍSKJEJ a my vám rádi se vším budeme asistovat.

Pokud Vás zajímají další informace ke službě ZÍSKJEJ, můžete nakouknout na prezentace ze semináře, který se uskutečnil 19. září v NTK pod názvem „Získej - národní platforma pro sdílení fondu“ a byl realizován v rámci projektu „Moderní informační a komunikační technologie v knihovnictví 2023“ za finanční podpory programu Ministerstva kultury VISK 2 (Veřejné informační služby knihoven – podprogram 2 Mimoškolní vzdělávání knihovníků). Jeho lektori byli: Martin Burian, Jana Chvalovská, Ivana Janů a Jiří Pavlík. Prezentace jsou vystavené na: <https://ziskej-info.techlib.cz/dokumentace/skoleni-ziskej-2023>.

Bude vás zajímat, že...

... firma **BitWave Consulting s.r.o.** provozuje na webu **Regionální portály (Regionalniportaly.cz)**. Jejich cílem je informovat o dění v regionech, propojit organizátory aktivit s občany a upozorňovat na zajímavé akce. Každý z 36 portálů umožní knihovnám vkládat údaje o svých chystaných akcích do kalendáře. Přes e-mail redakce@regionalniportaly.cz může publikovat příspěvky včetně fotodokumentace. Tato služba je pro knihovny zdarma.

Jak má a může vypadat výroční zpráva (menší) knihovny?

Gabriela Jarkulišová
sefova@knihovna-kh.cz

Nad problematikou tvorby a zveřejňování výročních zpráv (zpráv o činnosti, ročního přehledu, závěrečného shrnutí) se v knihovnách setkáváme opakovaně, stále to není vyřešené téma. Ano, jsou knihovny, které ze zákona výroční zprávu tvořit musí, a pak jsou ty, které sice nemusí, ale rozhodně by měly. Proč?

Protože výroční zpráva, která shrnuje činnost knihovny, je důležitým nástrojem, jehož užívání si dávno osvojily ostatní organizace. Ty z neziskového sektoru, zapsané spolky, příspěvkové organizace, kluby, firmy. Je to vlastně jediný, profesionální a pravidelný souhrnný materiál, ve kterém poskytujeme informace o svých výsledcích, významných událostech, novinkách, úspěších, ale také třeba o správě finančních prostředků, plánech do budoucna i lidech spojených s naší činností. Výroční zprávy využíváme jako stěžejní propagační nástroj. Nástroj pro našeho zřizovatele, pro naše čtenáře (a to pro ty stávající i potenciální), možné partnery i případné sponzory. Využíváme je při prezentacích vlastní činnosti na jednáních se členy obecních rad a zastupitelstev přes informování občanů naší obce až třeba po prezentaci knihovny na odborných knihovnických i jiných akcích. A ne nepodstatná je role dokumentace vývoje a historie vlastní knihovny. Při vlastní tvorbě výroční zprávy máme také skvělou příležitost sami zhodnotit svůj výkon, porovnat ho s původně zamýšlenými cíli, ale také třeba i s tím, jak pracují knihovny ostatní.

Jak vidíte, existuje několik důvodů pro to, dát si práci se zpracováním výroční zprávy vlastní knihovny. Zmiňovala jsem, že povinnost tvorby výročních zpráv je zakotvena v české legislativě. Zákonodárce na výroční zprávu myslí hned na několika místech:

- Zákon č. 563/1991Sb., o účetnictví, § 21¹.

- Zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím, § 18 odst. 1 (žádosti o poskytnutí informací, i když nebyly žádné podány)².
- Vyhláška č. 515/2020 Sb., o struktuře informací zveřejňovaných o povinném subjektu a o osnově popisu úkonů vykonávaných v rámci agendy³.

Ustanovení a struktury těchto dokumentů je samozřejmě dobré držet se i v případě těch knihoven, kterých se zákonná povinnost netýká. Kvalitě vaší výroční zprávy to může výrazně pomoci. Stanoveny jsou tak povinné i doporučené údaje.

- Cíle knihovny, její poslání
- Informace o činnosti knihovny
- Zpráva o hospodaření knihovny
- Informace o zaměstnancích knihovny, organizační struktura
- Kontaktní údaje knihovny
- Poděkování spolupracovníkům, sponzorům atd.
- Tiráž

Zapomenout bychom neměli na stručnou historii knihovny, naše záměry na příští rok, ale třeba i na naše členství v profesních a jiných organizacích. Není třeba se ničeho obávat, řadu těchto informací máte přeci k dispozici. Každoročně vyplňujete roční výkaz o knihovně (Kult MK 12–01). Kolik knížek a jiných dokumentů jste půjčili, kolik

² Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-106>

³ Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-515/zneni-20201226#p3_p3-1-1

¹ Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-563>

registrovaných čtenářů a návštěvníků máte, vyčtete i z vašeho automatizovaného knihovního systému a srovnat své výkony můžete například v projektu Benchmarking knihoven.

Výroční zprávu, jak logika velí, tvoříme vždy za předcházející kalendářní rok. Je asi pochopitelné, že ve větší knihovně se na tvorbě textů výroční zprávy podílí větší počet lidí než v knihovně s jedním, dvěma pracovníky. Každopádně konečnou verzi výroční zprávy by měl schválit zřizovatel. Tomu bychom ji měli předložit nejpozději do 1. března daného roku. Po schválení zřizovatelem jsme pak povinni výroční zprávu zveřejnit. Ideálně na webu knihovny, případně zřizovatele, a je dobré mít výroční zprávu i v tištěné podobě tak, aby byla k dispozici pro čtenáře a návštěvníky přímo v prostoru knihovny. Nezapomínáme ani na archivování výročních zpráv.

Některé organizace včetně knihoven volí třeba i několik forem a nosičů podoby výroční zprávy dle zamýšlených cílových skupin. Od mnohostránkového textu přes výtah na jednu stranu, skládačky s obrázky, na flashdisc, CD atd. Máte-li chuť, směle do toho, ale jinak úplně postačí, když se budete držet klasiky.

Větší knihovny také často mohou podobu své výroční zprávy zadat odborníkům – grafikům. Můžeme-li, využijme tuto možnost. A v případě, že služby grafika jsou pro nás nedostupné, využijme grafické programy. Téměř všechny krajské i pověřené knihovny pořádají v průběhu roku nejrůznější školení a instruktáže práce s těmito programy. Univerzálním řešením téměř na všechno může být třeba Canva, ale i některé další programy.

Ráda bych také informovala, že pro vaši pomoc, pro opravdu maximální usnadnění tvorby

výroční zprávy v malých knihovnách, aktuálně vzniká v Knihovnickém institutu NK návodný metodický manuál. Je to průvodce, který vás vaší výroční zprávou návodně provede, opravdu pomůže. K dispozici by měl být už v konci letošního roku.

A na závěr dovolte modifikované desatero pro výroční zprávu:

1. Nepředpokládejte, že čtenář vaší knihovnu zná. Z výroční zprávy by měl získat ucelený přehled o vaší instituci i ten, který do vaší knihovny ještě nezašel.
2. Určete hlavní téma (sdělení).
3. Nezapomínejte Vaši zprávu opatřit obsahem. Čtenář se tak bude v textu lépe orientovat.
4. Nezapomeňte na základní ukazatele (počet obyvatel, počet registrovaných čtenářů, počet výpůjček atd.), ideálně hned na začátek zprávy.
5. Strukturujte text zprávy.
6. Dokládejte grafy, fotky, obrázky.
7. Do výroční zprávy patří kvalitní fotky v dostatečné tiskové kvalitě!
8. Zvolte takové grafické řešení, které vystihne ráz vaší knihovny.
9. Zachovávejte konzistentní přístup při zpracování jednotlivých částí výroční zprávy.
10. Usilujte o jednoduchou a důstojnou výroční zprávu, která bude působit přitažlivě a zajímavě.
11. Výroční zpráva nemůže být zároveň náborovou brožurou, materiálem, který přiláká sponzory a románem o knihovně. Chcete-li vyrobit úspěšnou výroční zprávu, stanovte si priority a na ty se soustřeďte. A nějaká témata si nechte i na příští rok.

Bude vás zajímat, že...

...on-line knihovna *Literární doupě* - útočiště pro čtenáře má nový web, s možností stahování většího množství e-knih všech žánrů ve formátech ePub a PDF, s nabídkou množstevních slev. Portál obsahuje anotace a ukázky knih, medailonky spisovatelů, literární perličky, zajímavosti, slovník literárních pojmů atd.

Knihovny jako srdce komunitního života

Vladimír Mikeš

vladimir.mikes@nadacevia.cz

Doby, kdy se chodilo do knihovny jen se čtenářským průkazem, jsou nenávratně pryč. Knihovna stále více plní také funkci komunitního prostoru, v němž se konají kulturní akce, které s knihami souvisejí jen vzdáleně nebo vůbec. Pojďme si ukázat několik konkrétních příkladů, jak to v knihovnách žije, když si lidé zvyknou do nich chodit za kulturou a na kus řeči se sousedy.

Obývák vesnice – úspěch, který motivuje

Středočeské Statenice jsou příměstskou obcí, která se v posledních letech rychle rozrůstá. Chybělo tu místo, kde by se mohli místní potkávat. **Obecní knihovna J. M. Hovorky** fungovala tradičním způsobem. Před několika lety převzala vedení knihovny grafička Zuzana Brychtová Horecká společně s kamarádkou Barborou Černoehorskou a postupně z tradiční obecní knihovny vytvořily knihovnu komunitní, obývák pro celou vesnici. Jednou z prvních akcí, kterou tu uspořádaly za pomoci další

Vodňany - slavnostní otevření dvorku, foto: Petr Lebeda

kamarádky Pavlína, byla benefiční aukce knih. Ta tvořila součást projektu „Obývák vesnice“, na který získaly grant z Nadace Via. Nyní chodí lidé do knihovny nejen pro knihy, ale také se potkat, podívat se na film, zahrát si deskovku nebo společně tvořit, inspirovat se či inspirovat ostatní, besedovat, cvičit, hrát na piano, nebo se prostě jen uvelebit v křesle a číst si. V roce 2021 během starostování paní Apoleny Novotné se pro všechny tyto a další komunitní aktivity vylepšily podmínky přestěhováním

knihovny do nově rekonstruovaného tzv. „domečku“ vedle obecního úřadu a také rozšířením otevírací doby.

Statenická knihovna obdržela cenu Ministerstva kultury Knihovna roku 2021. V kategorii „základní knihovna“ obdržela Obecní knihovna ve Statenicích hlavní cenu za zásadní ovlivnění kulturního, společenského, ale i politického dění v obci a za přispění k znovuoobnovení společné činnosti venkovské komunity.

na ve Statenicích hlavní cenu za zásadní ovlivnění kulturního, společenského, ale i politického dění v obci a za přispění k znovuoobnovení společné činnosti venkovské komunity.

Knihovna Gelsata Vodňanského má nový atraktivní dvorek

Lidé, kteří navštěvovali vodňanskou městskou knihovnu, dlouho nevěděli, že se tu nalézá i útulný dvorek. Až v roce 2020 došlo ke zpřístupnění dosud uzavřeného prostoru pro veřejnost. Dvorek od té doby přilákal v teplejších měsících mnoho návštěvníků nejrozličnějších akcí, včetně třeba Pecha Kucha night, na kterou přišlo 120 místních lidí. Prostor dvorku měl příjemnou starosvětskou atmosféru. Pokud měl ale svému účelu sloužit dobře, bylo potřeba jej rekonstruovat. To si uvědomila

Kateřina Nováková (Mašlová), krátce poté, co nastoupila na pozici ředitelky knihovny. Společně s novými kolegy i příznivci knihovny požádala o grant v Nadaci Via na přeměnu dvorku se zapojením místních obyvatel.

První plánovací setkání s veřejností se odehrálo v září 2021 za přítomnosti více jak třiceti lidí z řad veřejnosti, zástupců vodňanských spolků, institucí a samotného města. Výstupem z tohoto setkání byla celá řada podnětných návrhů a přání, které přítomný architekt získal pro odborné zpracování. Architekt byl dokonce součástí týmu a přestože působí v Praze, má silný vztah k rodným Vodňanům. Architektonická studie, která byla veřejnosti představena v listopadu 2021, se setkala s pozitivním ohlasem.

Během jara 2022 proběhly postupně 3 brigády. V dubnu se třeba za účasti patnácti dobrovolníků během dvou hodin podařilo odstranit střechu, zbourat kolny a odvézt materiál k dalšímu využití pro Městské hospodářství Vodňany. Hospodářské stavení se bouralo v červenci 2022 za účasti téměř třiceti lidí. Na bourání se podíleli čtenáři knihovny, rodinní příslušníci knihovníků, ale také představitelé města a účastníci programů knihovny. Pomáhaly i děti.

Spěpomocí postavili vodňanští také dřevěné pódium, které je pojízdné a plní díky tomu také funkci terasy s pískovištěm. Osadili také mnoho keřů, trvalek i bylinek. Celkově se místním podařilo prostor zvětšit a přizpůsobit konání různorodých akcí. Slavnostního otevření dvorku, které proběhlo v pátek 23. června, se zúčastnilo přes 50 lidí. Dvorek sice slouží svému účelu, ale jeho přeměna zdaleka není hotová. Architekt totiž navrhl ještě další etapy úprav. Návštěvníci Knihovny Gelasta Vodňanského se mají na co těšit.

Z Ukrajiny mezi nás

Důležitá role knihoven se projevila už na počátku konfliktu na Ukrajině. Vznikla odborná sdílená platforma materiálů pro děti

(ukrajina.knihovny.cz). Knihovny spolupracují s městy, neziskovými organizacemi i dobrovolníky. V Městské knihovně v Praze třeba průběžně probíhají např. jazykové kurzy, adaptační skupiny a různé volnočasové aktivity. Knihovna nabízí fond v ukrajinštině, poskytuje prostory pro vlastní aktivity ukrajinských komunit a neziskových organizací, nabízí komentované prohlídky knihovny a informační materiály v ukrajinštině. Plánuje kurzy angličtiny pro děti, interkulturní setkávání a tvoření pro děti do 13 let, společné čtení a doprovodné výtvarné dílny a promítání (dvojazyčně, pro české a ukrajinské děti), komentované procházky po Praze, PC kurzy. Pobočka knihovny na Opatově nabízí interkulturní klub, kde bude probíhat vánoční tvoření a hudební workshopy.

Jak se komunitní aktivity financují?

V mnoha případech musí knihovny na komunitní aktivity hledat i jiné způsoby financování mimo své rozpočty. Jednou z cest může být grant od Nadace Via. „*Naše nadace podporuje aktivní lidi, kteří pečují o své okolí a rozvíjí sousedské vztahy. Přirozeně se k nám tak dostávají i nápady knihoven, které chtějí posunout své aktivity, ale chybí jim finanční prostředky,*“ říká Hana Morávková z Nadace Via. „*Těší nás, že se knihovníci do podobných projektů vrhají a nechceme je zatěžovat zbytečným papírováním. Zájemci u nás vyplní pouze jednoduchý vstupní dotazník, ve kterém popíší svůj nápad, a na základě tohoto formuláře se jim ozve některý z kolegů. Společně proberou, jestli jejich nápad zapadá a kdy je vhodné poslat přihlášku.*“ Všechny přihlášky pak projdou hodnocením u nezávislé komise, která vybere konkrétní projekty.

Za poslední léta prošly knihovny velkou proměnou. Vzhledem ke svému dosahu a možnému reálnému dopadu jejich aktivit v sobě skrývají velký potenciál. Je skvělé, že se jej naučily více využívat. A my jsme rádi, že v tom knihovnám můžeme pomoci.

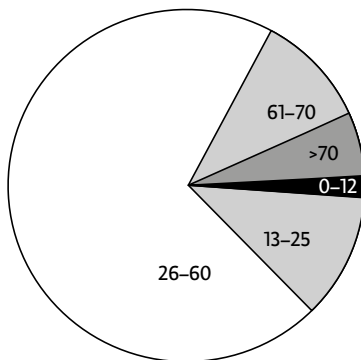
Zpoplatnění výpůjček e-knih v Knihovně Jiřího Mahena v Brně

Gabriela Obstová
obstova@kjm.cz

Rok 2010¹ byl významný tím, že americké knihovny začaly půjčovat e-knihy. Na českém knižním veletrhu *Svět knihy 2011* se představily SW i HW čtečky elektronických knih. Knihovna Jiřího Mahena v Brně (dále jen KJM) v té době pořídila výběr asi 6 čteček a plnila je volně dostupnými e-knihami. Od února 2015 přistoupila KJM ke smluvnímu ujednání s eReadingem na půjčování e-knih. V KJM se půjčovaly maximálně 3 tituly na 21 dnů. Za celý rok 2015 se usku-tečnilo 2 635 e-výpůjček. Od července 2017 rozšířila KJM nabídku o e-knihy Flexibooks. Nabídka e-knih se rozšířila na cca 7 000 titulů, půjčovalo se maximálně 5 titulů na 31 dnů. Statistická čísla e-výpůjček stoupala pomalu, ale jistě vzhůru. V roce 2018 činila nabídka e-knih kolem 10 000 titulů a byla ještě rozšířena o tituly z produkce nakladatelství Větrné mlýny (asi 20 titulů volně ke stažení), nakladatelství Jota (licence na e-knihu Gilliameská) a další volně dostupné e-knihy (CZ.NIC, Digitalizovaný Jiří Mahen apod.).

V letech 2019–2021, kdy byly knihovny občas zavřené, občas měly služby velmi omezené, se KJM snažila svým čtenářům poskytovat co nejvíce zdrojů ke čtení, tedy i ve formě elektronického čtení. Čtenáři se velmi brzy naučili tuto službu hojně využívat a knihovna byla nucena z finančních důvodů regulovat množství e-výpůjček podle momentálního čerpání financí. Maximální množství 6 e-knih (3× eReading/Palmknihy + 3× Flexibooks) na 31 dnů bylo snižováno podle potřeby pro oba dodavatele různě. Jak ukazuje graf č.1, využívaly e-výpůjčky v průběhu let 2017–2022 všechny věkové

kategorie čtenářů KJM. Ze skupiny 26–60 tvořili nejpočetnější skupinu čtenářů ve věku 30–50 let.

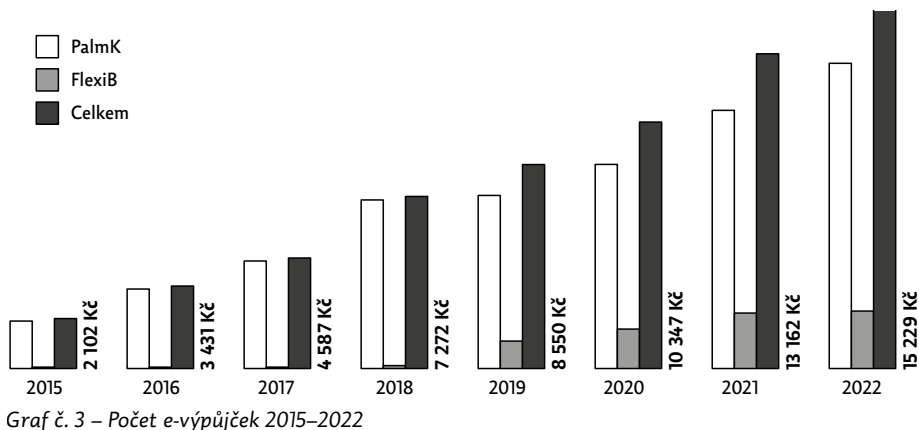
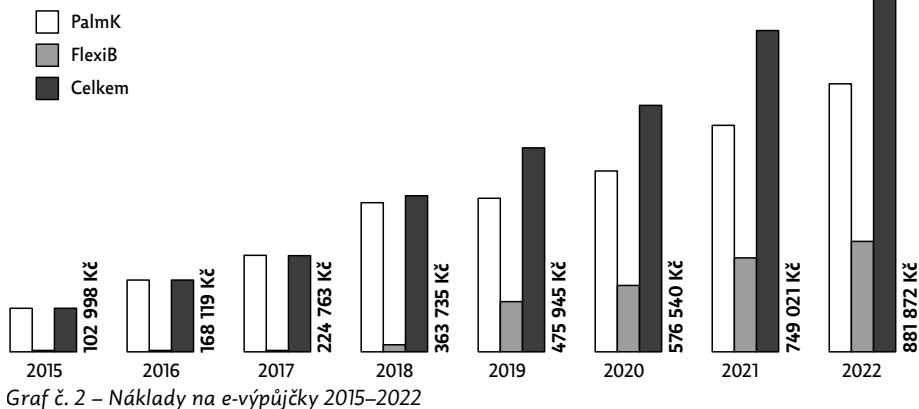

Graf č. 1 – Věkové složení čtenářů e-knih v letech 2017–2022

Ani v roce 2022 se vzestup e-výpůjček nezastavil. Z porovnání statistických dat jsme vyhodnotili, že se zájem o e-knihy zaměřil na nejnovější tituly, které bývají často těžko dostupné (z důvodu malého počtu kusů titulu nebo příliš velkého počtu rezervací). Náklady na e-výpůjčky už vzrostly na částku přes 800 000 Kč (graf č. 2) a dosáhli jsme počtu přes 15 000 výpůjček e-knih (graf č. 3). Na úhradu této služby jsme sice získali od zřizovatele účelový příspěvek na rok 2022 ve výši 500 tisíc Kč, ale ten nebyl dostačující.

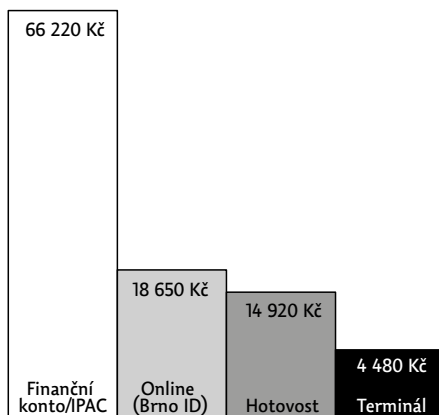
V průběhu předešlých let jsme situaci řešili úpravou limitů e-výpůjček. I přes to, že jsme u Palmknih získali slevu 10 % na e-výpůjčky, překračovali jsme nastavený rozpočet. A proto jsme se rozhodli od 1. 1. 2023 zavést poplatek za e-výpůjčky a pustili se do příprav na zavedení poplatku. Poté, co jsme si ověřili nejen v Národní knihovně, že vybírání poplatku za e-výpůjčky není v rozporu s Knihovním zákonem, připravili

¹ Ebook. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-. [cit. 2023-10-05]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ebook>

jsme všechny úkony, které bylo třeba vykonat pro spuštění poplatků. Úpravy se týkaly ekonomického systému GINIS, knihovního systému ARL a změn v textu online katalogu IPAC. Prakticky šlo o úkony – určit výši poplatku, zapojit funkce do knihovního systému, připravit informace na web a do katalogu, informovat čtenáře a knihovníky a vydat dodatek ke Knihovnickému řádu.

Při přípravě zavedení poplatku jsme počítali i s tím, že může dojít k poklesu e-výpůjček, protože platba některé čtenáře odradí. Předpokládali jsme, že bychom v roce 2023 mohli dosáhnout optimálně 10 000 e-výpůjček za rok a získané finance z poplatků dále investovat do udržení a případně rozšíření evýpůjček. Čtenářům, kteří

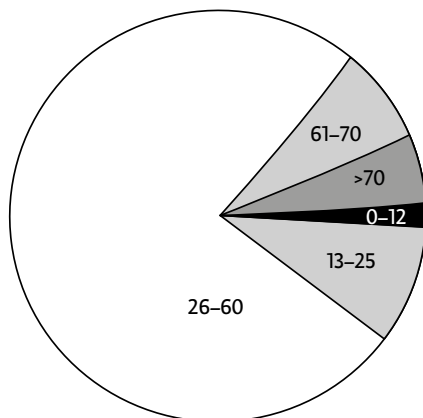
Graf č. 4 – Druhy plateb za e-výpůjčky

si půjčili v posledních měsících e-knihy, jsme poslali e-maily s informací o zavedení poplatku. Obdrželi jsme 3 negativní reakce (od starších čtenářů). Informace na Facebooku nevyvolala žádné negativní ohlasy, naopak spíše pozitivní, že s poplatkem uživatelé souhlasí.

V knihovním systému jsme nastavili výši poplatku (20 Kč), který bude vytvářet dluh za e-vypůjčku. Podle sdělení Národní knihovny muselo jít o částku „do výše vynaložených nákladů“. Dluhy za e-vypůjčky (graf č. 4) jsou v největší míře hrazeny prostřednictvím čtenářského finančního konta, kdy poplatek čtenáři strhává knihovník u pultu, nebo si jej čtenář strhne sám ve svém kontě v online katalogu (IPAC). Druhým nejčastějším způsobem úhrady je přímá online platba ze čtenářského konta v katalogu přes platební bránu BrnoID. Dále jsou platby hrazeny v hotovosti nebo platebním terminálem v knihovně, případně také online přímo z e-shopu BrnoID, jehož součástí je modul Knihovna, ve kterém lze platit pohledávky vůči knihovně.

Zavedení poplatků za e-vypůjčky nezměnilo výrazně věkovou skladbu čtenářů e-knih (graf č. 5). Využívání e-vypůjček je nadále doménou čtenářů v produktivním věku (26–60 let).

Nevýhody zavedení poplatku: Technické problémy poskytovatele, ale i vlastní chyby čtenářů, např. problémy se stažením eknihy, nepodporované HW čtečky, neaktualizované SW čtečky, špatná verze Androidu apod., znepřijemňují snahu poskytovat službu rychle a dobře. Naštěstí jsou to velmi

Graf č. 5 – Vypůjčky e-knih podle věku (2023)

ojedinelé případy a u těch výjimečných jsou dluhy za nepovedenou e-vypůjčku stornovány a dle situace žádáme o storno poplatku také poskytovatele.

Výhody zavedení poplatku: Výhodou je zisk, který dává prostor pro udržení a/nebo rozšíření služby. V našem případě se snažíme službu udržet v plném rozsahu a od 10. 8. 2023 jsme ji rozšířili o možnost e-vypůjček audioknih, zatím v limitu 2 ks. Takže celkem mají naši čtenáři možnost využívat vypůjčky eknih v rozsahu 3 + 2 (s poplatkem za e-vypůjčku) a k tomu 2 audioknihy (pro čtenáře zdarma). Čtenáři mají zatím na výběr audioknihy v počtu přes 300 titulů. Jde o tituly, které poskytovatel nabízí v kategorii poplatku 49 Kč za e-vypůjčku.

Zpoplatnění vypůjček e-knih se od jeho zavedení vyvíjí uspokojivě s pozitivním dopadem na online vypůjčky celkově.

Bude vás zajímat, že...

...při příležitosti letošních oslav 100. výročí Moravské zemské knihovny jako národní instituce a jejího propojení s Masarykovou univerzitou vyšla reprezentativní dvojjazyčná publikace *Moravská zemská knihovna / The Moravian Library mapující bohatou historii knihovny až k současnosti*. Publikace vyšla v omezeném nákladu, ale je pro zájemce plnotextově dostupná na portále digitalniknihovna.cz.

Česko zemí na pobřeží?

Martin Krafl

Martin.Krafl@mzk.cz

Česká republika bude čestným hostem Frankfurtského knižního veletrhu v roce 2026. Tento největší mezinárodní veletrh snese srovnání s olympiádou. Pro Česko je to velká čest, ale i výzva! Je to nejenom šance představit světu vysokou kvalitu české literatury, jde také o investice do její budoucnosti. Na realizaci projektu se bude z pověření Ministerstva kultury ČR podílet Moravská zemská knihovna se svou sekci České literární centrum.

Na veletrh ve Frankfurtu nad Mohanem obvykle přijíždí na 4 000 vystavovatelů, 100 zastoupených zemí, 7 000 novinářů a 250 000 hostů.

Pozice čestného hosta zajišťuje vybrané zemi nejen celoevropskou, nýbrž globální pozornost několik let před veletrhem i po něm, jak pro oblast literatury, tak i kultury. Rozhodnutí o hostování Česka padlo 2. října v Praze, po čtyřletých jednáních s vedením veletrhu a po pěti měsících od předání soutěžní knihy Bid Book. Ta představila předběž-

ný koncept hostování včetně očekávaných cílů a rozpočtu projektu, stejně jako český knižní a literární trh.

Tématem a klíčovou metaforou české prezentace na Frankfurtském knižním veletrhu v roce 2026 je Česká republika – země na pobřeží. Odkazuje k Williamu Shakespeareovi, který země Koruny české ve své divadelní hře Zimní pohádka umístil na mořské pobřeží, a tím vlastně naši zemi označil za integrální součást světového oceánu literatury. Jde o provokativní maritimní popis pro vnitrozemskou středoevropskou zemi, což už na letošním ročníku

vletrhu vzbudilo zájem. Literární a kulturní obsah projektu pomůže vytvořit dvaadvacetičlenná Dramaturgická rada jmenovaná ministrem kultury Martinem Baxou. Jsou v ní literární experti, zástupci překladatelů, nakladatelů, ilustrátorů, literárních agentů i kritiků a kulturní manažeři.

Ve Frankfurtu nad Mohanem se koncem října odehrál už 75. ročník veletrhu. Letošní hostující zemí bylo Slovinsko. Do Hesenska přivezlo na osmdesát překladů do němčiny s mottem Plástve slov a sedmdesát autorů s třiceti nakladateli. Největší

zájem mezi nimi vyvolali filozof Slavoj Žižek, básník Aleš Šteger, publicistka Miljana Cunta a bestselleristka Mojca Kumerdej. Návštěvníci se s nimi setkali v pavilonu čestné země inspirovaném slovinskou přírodou, v sálech v podobě včelích pláství. Mezi tématy slovinských knih rezonovaly mezilidské vztahy, queer scéna ve Slovinsku, klimatické otázky a vztah k přírodě nebo využití umělé inteligence.

Český národní stánek představil témata naší literatury prostřednictvím výběru z aktuální knižní produkce a jejích překladů do němčiny i dalších světových jazyků. Na stánku byly

Martin Krafl na Frankfurtském knižním veletrhu

k nahlédnutí rovněž publikace z kolekce Nejkrásnější české knihy, oceněné v soutěži pořádané Ministerstvem kultury ČR a Památkem národního písemnictví v roce 2022. Návštěvníci se také dozvěděli podrobnosti o nově otevřené brněnské Knihovně Milana Kundery, jednoho z nejpřekládanějších autorů české literatury ve světě. Na ploše sto dvaceti metrů čtverečních svou tvorbu zároveň prezentovalo třináct nakladatelství a jedna tiskárna s novinkami současné české prózy, poezie, komiksu, literatury pro děti a mládež a esejistiky. Další tři česká nakladatelství vystavovala samostatně.

Z autorů do Hesenska dorazila například Radka Denemarková, jejíž román *Hodiny z olova* (Host, 2018) v německém překladu Evy Profousové (*Stunden aus Blei*; Hoffmann und Campe, 2022) se letos proboujel na Long List literární Ceny sdružení BücherFrauen 2023 (Der Literaturpreis der BücherFrauen). Je udělována autorkám, které svým psaním přispívají k genderové rovnosti a posílají poselství žen a dívek ve světě. V rámci doprovodného literárního festivalu BOOKFEST CITY ve Frankfurtu nad Mohanem představila ostravská autorka Nela Rywíková svůj román *Děti hněvu* (Host, 2016) v německém překladu Christiny Frankenberg (*Kinder der Wut*; Mitteldeutscher Verlag, 2023), a to 21. října na národním stánku na výstavišti a 22. října v místním knihkupectví Weltenleser. Detektivní příběh z periferie Ostravy odkrývá spleť mezi lidmi ze zcela odlišných společenských vrstev a zavádí čtenáře ze současnosti až do předválečných časů

minulého století. Na veletrhu byl mezi jinými i básník Ondřej Lipár.

České literární centrum se zapojilo do profesního programu s kolegy z projektu CELA, jehož cílem je vzdělávat, propojit a představit na evropském literárním trhu začínající autory a překladatele z deseti evropských zemí. Projekt je financovaný programem EU Kreativní Evropa.

Na stánku se odehrála řada pracovních schůzek nakladatelů, autorů, překladatelů či literárních agentů. Kromě jiného si z něj hosté odnesli ročenku *CzechLit New Czech Books 2022* a říjnovou přílohu magazínu *The Bookseller* věnovanou české literatuře v anglickém překladu. Stánek navštívilo také patnáct talentů knižního trhu v Evropě ze sedmi zemí (Arménie, Gruzie, Maďarsko, Polsko, Slovensko, Rumunsko, Ukrajina), kteří byli ve Frankfurtu nad Mohanem účastníky stipendijního programu veletrhu. Kromě jiného jim byl představen pražský knižní veletrh Svět knihy jeho ředitelem Radovanem Auerem. Ten hosty upozornil na Central and East European Book Market, novou veletržní mezinárodní platformu pro nakladatele, agentury, literární instituce a profesionály z knižní branže.

Návštěvníci národního stánku, včetně vedoucí sekce pro hostující země Frankfurtského knižního veletrhu Simone Bühler a náměstkyně ministra kultury Ondřeje Chrásta, si na úspěch letošní prezentace a start příprav hostování v roce 2026 připili sklenkou dobrého moravského vína. Česku budou předcházet Itálie v roce 2024 a Filipíny o rok později.

Bude vás zajímat, že...

... internetový časopis **iLiteratura.cz** zveřejňuje na adrese <https://www.ilipodcast.cz> **druhý seriál *iLiPodcast: Pod hřbety knih***. Odborníci z různých profesí pátrají po tom, co je skryto pod hřbety knih, co všechno říkají či mohou říkat slova ve vybraných knihách. Druhý seriál přináší celkem deset nových dílů. Proč jsou v Česku tak populární japonské komiksy? Jak to, že se k nám dostává literatura pouze z určitých částí světa? Co čtou otcové? A jak současné knihy nahlížejí na téma klimatické krize? To jsou některá z témat, které moderátoři z řad redaktorů časopisu probírají se svými hosty.

Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukci knihoven již pět let pomáhá (nejen) knihovnám

Lenka Dostálová

Lenka.Dostalova@mzk.cz

V tomto roce Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukci knihoven slaví pět let své existence. Bylo zřízeno v roce 2018 za podpory Ministerstva kultury ČR jako součást Moravské zemské knihovny v Brně v návaznosti na Státní kulturní politiku na léta 2015–2020 a Koncepti rozvoje knihoven v České republice na období 2017–2020 v rámci projektu VISK 1 Koordinační centrum programu a implementace Konceptu rozvoje knihoven v ČR. Potřeba metodického centra vyplynula mimo jiné i z Průzkumu prostorového a technického vybavení veřejných knihoven ČR z roku 2016, který uskutečnil Knihovnický institut Národní knihovny ve spolupráci s Moravskou zemskou knihovnou a NIPOS, příspěvková organizace MK ČR. Výsledky tohoto šetření potvrdily naléhavost řešení prostorového zázemí knihoven a jejich vybavení (zejména v obcích do 5 000 obyvatel).

Cílem metodického centra je podporovat výstavbu a modernizaci knihoven, být spolehlivým zdrojem informací pro zřizovatele knihoven a odbornou knihovnickou veřejnost, umožnit vzájemnou výměnu zkušeností a sdílení aktuálních trendů při navrhování exteriérů a interiérů knihoven. Pro tyto účely slouží vlastní *webové stránky*. Ty jsou prvním kontaktním místem, kde se zájemce může dozvědět řadu informací, seznámí se s mnoha podněty a najde dokumenty, které s výstavbou a rekonstrukcí knihoven souvisejí. Fungování MCVRK je personálně zajišťováno jednou pracovnící – Mgr. Lenkou Dostálovou, která v něm působí od roku 2019.

Centrum aktivně spolupracuje s Knihovnickým institutem Národní knihovny ČR a také s mezinárodní organizací LIBER (*Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche*), největší evropskou sítí vědeckých knihoven. Lenka Dostálová je v této organizaci členem pracovní skupiny *Architecture Group*, jejímž cílem je sledovat trendy v architektuře knihoven.

Mezi klíčové činnosti metodického centra patří:

- informace, kde najít vhodné finanční zdroje (vypsání dotačních titulů a granty),
 - kontakty na výrobce a dodavatele knihovnického mobiliáře a architektky, kteří se podíleli na realizaci knihoven,
 - odborné semináře na téma architektura knihoven,
 - metodické materiály k výstavbě a rekonstrukci knihoven,
 - databázi knihoven jako příklady dobré praxe včetně bohaté fotogalerie.
- Z dosavadní činnosti Metodického centra pro výstavbu a rekonstrukci knihoven:
- Od roku 2019 spolupracuje Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukci knihoven s Fakultou architektury VUT v Brně. Každým rokem je pro studenty vypisováno ateliérové zadání *Knihovna pro 21. století*, v rámci kterého vytvářejí ideové návrhy včetně 3D modelů pro vytípané obecní knihovny.
 - Uspořádání konference *Architektura a role knihoven v současnosti* v Městské knihovně v Písku, na které byly prezentovány příklady dobré praxe rekonstrukcí českých

i zahraničních knihoven, problematika veřejných architektonických soutěží týkající se knihoven a tematika komunitní role knihoven.

- Realizace putovní výstavy *(re)Vize knihoven 21. století: prostor – funkce – příležitost*, která prezentuje architektonické realizace knihoven v letech 2015 až 2020. Výstava je k dispozici i v online verzi.
- Na web Metodického centra pro výstavbu a rekonstrukci knihoven byla uvedena *Databáze novostaveb a rekonstrukcí knihoven v ČR*, která shromažďuje podrobné informace o novostavbě, rekonstrukci nebo jiné stavební úpravě všech typů knihoven včetně obrazového doprovodu.
- Ve spolupráci s Knihovnickým institutem NK ČR byl připraven praktický seminář *Jak na prostory knihoven*, který se konal celkem ve třech termínech – v Moravské zemské knihovně v Brně, Knihovně města Ostravy – pobočka Podroužkova a v Národní knihovně České republiky v Praze.

Také publikační činnost Metodického centra pro výstavbu a rekonstrukci knihoven je bohatá. V období pěti let bylo vydáno mnoho důležitých materiálů, které jsou využívány nejen jako informační příručky pro knihovny a knihovníky, ale slouží i jako dobrá pomůcka při vyjednávání se zřizovateli či provozovateli knihoven. Můžeme zmínit například:

- *Metodický pokyn pro postupy rekonstrukce knihoven*,
- kapitola *Prostorové možnosti knihoven*, která je součástí e-learningového kurzu *Služby knihoven*, který každoročně zpřístupňuje Moravská zemská knihovna v Brně,
- kapitola *Prostory knihoven* v rámci metodické příručky *Knihovna v obci: příručka pro starosty a zastupitele*,
- kapitola *Budovy, vybavení, technika* v rámci metodické příručky *Jak řídit knihovnu: příručka pro začínající vedoucí - ředitele knihoven*,

- *Veřejná knihovna – srdce obce: brožura pro knihovníky a zřizovatele*.

I další plány na rozvoj činnosti Centra jsou zajímavé – v přípravě je aktualizace *Doporučení pro výstavbu, rekonstrukci a zařizování knihoven zřizovaných a/nebo provozovaných obcemi na území České republiky* a aktualizace příručky *Knihovna v obci*. Také vysoký zájem o odborné semináře svědčí o tom, že téma architektury knihoven, jejich designu a prostředí je žádané i potřebné. Neméně důležité jsou i osobní návštěvy knihoven – ať už těch, které se na rekonstrukci či výstavbu připravují, nebo těch, které tímto procesem už prošly. Výsledkem je *Databáze novostaveb a rekonstrukcí knihoven v ČR* (stavby a rekonstrukce od roku 1992 do současnosti).

Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukce knihoven se za svou krátkou dobu stalo klíčovým partnerem nejen pro knihovny a knihovníky, ale také pro zřizovatele, architektky a širokou odbornou veřejnost, kterým nabízí teoretické i praktické rady. Poskytuje nezbytnou podporu a vedení pro projekty výstavby a rekonstrukce knihoven, je důležitým zdrojem znalostí, rad a informací.

Poznámka redakce

Vedoucí Metodického centra pro výstavbu a rekonstrukce knihoven Mgr. Lence Dostálové byla letos udělena Medaile Z. V. Tobolky. Zeptali jsme se jí, jak toto ocenění vnímá. Její odpověď byla následující: „Přiznám se, že jsem byla velmi překvapena a zaskočena, protože dostat toto významné ocenění pro mě znamená, že práce, kterou dělám, má smysl a je přínosná. Víím, že to není cena jen pro mě, ale je to také cena pro MZK, pro všechny knihovny, architektky a lidi kolem knihoven, kvůli kterým svou práci dělám. A to má smysl.“

Společně s ní a dalšími oceněnými získal na konferenci Knihovny současnosti medaili Z. V. Tobolky za významný přínos českého knihovnictví i ředitel MZK Tomáš Kubíček. Gratulujeme!

Knihovny Otokara Březiny a Josefa Floriana ve fondu Moravské zemské knihovny

Sona Šinclová, Lenka Pokorná Korytarová

Sona.Sinclova@mzk.cz, Lenka.PokornaKorytarova@mzk.cz

Moravská zemská knihovna má ve svém fondu více než 4 miliony publikací. Vedle běžného fondu jej tvoří i fondy speciální, kterými jsou často tematicky významné knižní celky. Významné postavení mezi nimi zastávají osobní knihovny předních českých spisovatelů či jiných činitelů z oblasti knižní kultury. Z těchto celků můžeme vyzvednout osobní knihovny (či jejich části) Otokara Březiny (1868–1929), Josefa Floriana (1873–1941) a Jakuba Demla (1878–1961). Prvním dvěma z těchto fondů jsou v letošním roce věnovány dvě samostatné výstavy v Moravské zemské knihovně.

Knihovna Otokara Březiny

Knihovna Otokara Březiny se stala součástí fondu tehdejší Univerzitní knihovny, předchůdkyně Moravské zemské knihovny, po básnickově smrti v roce 1930, a to na základě Březiny zůvěry. Sbírnice byla po jeho smrti rozdělena na dvě části, přičemž druhá část byla uložena na reálném gymnáziu v Moravských Budějovicích a měla sloužit

žákům i profesorům pro další vzdělávání. K znovuspojení knihovny došlo na počátku 70. let, kdy tehdejší ředitel Miloš Papírník zjistil, že druhá část knihovny je uložena ve skladu v Třebíči a nemá v dané době majitele. Od počátku 70. let jsou tedy obě části knihovny k dispozici čtenářům a badatelům v Brně.

Knihovna Otokara Březiny sestává z více než 3 000 titulů v téměř 4 500 svazků a byla v básnickově bytě původně uložena v 9 regálových skříních v chodbě a pracovně básnickova bytu. O budování své knihovny od 80. let 19.

století se básník často zmiňoval ve své korespondenci s bývalými spolužáky a přáteli. Složení knihovny odpovídá postupně se proměňujícím básnickovým zájmům, v jejím fondu nalezneme

knihy ve více než deseti cizích jazycích i v překladech do češtiny. Fond knihovny můžeme rozdělit do pěti celků. První skupinu tvoří původní česká beletrie, od níž nalezneme v knihovně

přes 600 titulů. Několik set z nich je přitom opatřeno osobním věnováním básníkoví. Nejzajímavější dedikace přitom pocházejí především od jeho přátel Jakuba Demla a Josefa Floriana. Více než 1 000 titulů je zastoupena v knihovně krásná literatura zahraniční, v níž nejvíce titulů pochází z anglické, francouzské a německojazyčné literatury. Druhou pomyslnou polovinu fondu (téměř 1 800 titulů) tvoří v knihovně naučná literatura, v níž jsou zastoupeny knihy z oblasti dějin národních literatur, historie, filozofie,

psychologie, nejrůznějších přírodních věd či mystiky a ezoteriky. Podobné tematické zastoupení nalezneme i v případě periodik, jichž nalezneme v knihovně více než 100 titulů. Zastoupeny jsou přitom různě: od několika dílčích čísel až po celé kompletní ročníky. Poslední skupinu knih představují ve sbírce bibliofilie, tedy krásné knihy, které byly v českých zemích vydávány od poloviny 90. let 19. století. Velká část těchto knih pochází z Knihovny Moderní revue, je spojena s vydavatelskou činností Josefa Floriana či Josefa Portmana, případně se jedná o nová vydání Březinových vlastních sbírek, které ilustracemi vyzdobili přední čeští výtvarní umělci, jako byli František Bílek, Jan Konůpek či František Kobliha.

Těmto tematickým celkům odpovídá i výstava Knihovna Otokara Březiny, která probíhá v Galerii Moravské zemské knihovny.

Josef Florian ve fondu Moravské zemské knihovny

V roce 2023 si připomínáme 150. výročí narození významného staroříšského vydavatele a překladatele katolické literatury Josefa Floriana (1873–1941), s jehož jménem jsou neodmyslitelně spjaté mimořádně graficky zpracované tisky (například z edičních řad *Studium* nebo *Dobré dílo*), jež jsou dodnes obdivované a vyhledávané bibliofily, odborníky a zájemci o katolickou literaturu. V letech 2002 a 2003 se část Florianovy výjimečné a původně rozsáhlé knihovny stala součástí fondu MZK. Cílem výstavy je představit obsah zakoupené knihovny a poukázat na jedinečný vztah Josefa Floriana ke knihám a na nenahraditelnou roli knih v lidském životě. Pro Floriana byly knihy zdrojem vědomostí a knihovna tou skutečnou univerzitou. Tuto myšlenku po celý život vštěpoval svým potomkům, spolupracovníkům i častým návštěvníkům jeho domu a knihovny ve Staré Říši.

Zakoupené knihy byly v Moravské zemské knihovně uloženy pod nově zřízenou sbírku označenou Florianova knihovna

(lokace FLO), do níž se z běžného fondu přiřadily spisy vydané ve Staré Říši. V současné době obsahuje tato sbírka přes 700 knihovních jednotek, přičemž z osobní Florianovy knihovny pochází 417 knih v 540 svazcích. Pro torzo staroříšské knihovny se taktéž používá označení francouzská knihovna Josefa Floriana, poněvadž mezi tituly z 85 % převažuje francouzsky psaná literatura vydaná v 19. a v první polovině 20. století. Knihy lze rozdělit do několika tematických oblastí: francouzská beletrie, lingvistické, filozofické, vlastivědné, historické, kunsthistorické a teologické spisy. Nejrozsáhlejší, nejucelenější a tím nejhodnotnější část knihovny Josefa Floriana, která se dostala do fondu Moravské zemské knihovny, je spjatá s francouzským katolickým spisovatelem Léonem Bloyem, jehož dílo přivedlo Floriana na cestu překladatele a vydavatele. Patří mezi ně Bloyovy literární spisy, přičemž jedenáct z nich obsahuje autorovy osobité francouzsko-latinské dedikace adresované Florianovi, a doprovodné literárněhistorické a biografické studie a edice korespondence.

Do doprovodného katalogu dále odbornými texty přispěli francouzský bohémista Xavier Galmiche, literární historička z brněnské filozofické fakulty Jitka Bednářová a církevní historik Petr Husák.

Knihovna Otokara Březiny

Autor výstavy: Soňa Šindlová

Grafický design: Denisa Kubíčková Strmisková, Karol Lament

Termín konání: 20. října až 22. prosince 2023

Umístění: Galerie Moravské zemské knihovny

Josef Florian ve fondu Moravské zemské knihovny

Autor výstavy: Lenka Pokorná Korytarová

Grafický design: Anna Jílková

Termín konání: 20. října až 22. prosince 2023

Umístění: Foyer ve 3. patře Moravské zemské knihovny

Podzimní Oči Brna: Marie Jirásková

Věra Böhmová

Vera.Bohmova@mzk.cz

Multimediální cyklus Oči Brna, ve kterém MZK pravidelně představuje významné osobnosti, spojené svým životem a dílem s jihomoravskou metropolí, přináší od listopadu další pokračování.

Na dva měsíce ovládne přízemí budovy Moravské zemské knihovny snový a fantastní svět oceňované brněnské vizuální umělkyně Marie Jiráskové (*1964). Už během studia na katedře alternativní scénografie DAMU v Praze se Marie Jirásková podílela na úspěšných divadelních projektech, jež byly prezentovány u nás i v cizině (Německo, Francie, Holandsko). Divadelní a filmové scénografie a kostýmu, designu výstav a volným uměleckým projektům se věnuje dodnes. Současně působí jako pedagožka v Ateliéru scénografie divadelní fakulty JAMU v Brně.

Jako scénografka a kostýmní výtvarnice dala Marie Jirásková podobu celé řadě divadelních i filmových inscenací. S manželem Pavlem Jiráskem vytvořili unikátní sbírku českých historických loutek od počátku 19. století až do roku 1950, mezi nimiž nechybí originály od Jiřího Trnky či Josefa Skupy. Manželé Jiráskovi společně také připravují výstavy a vydávají knihy věnované českému loutkářství. Jejich publikace *Loutka a moderna* a *Umění loutky* získaly ceny pro nejkrásnější knihu roku.

Sama Marie Jirásková tvoří osobité loutky, nejčastěji ze skla, ze dřeva a dalších přírodních materiálů. Podstatou jejích loutek, soch a objektů je opuštění podoby klasické mарионety s její mechanikou, technologií pohybu

a řezbářskými klišé a pokus vytvořit geometrické a elementární formy, jež pouze symbolizují předlohu. Tyto objekty vytváří dojem tajuplných totemů, fantastních symbolických loutek, modernistických dekorativních objektů a bizarních pohádkových bytostí.

Dalším typickým znakem tvorby Marie Jiráskové jsou instalace rozměrných kruhů převážně z přírodních materiálů. Jejich prostřednictvím vytváří environmentální symboly jednoty, času a nekonečnosti, dokonalosti a věčného opakování. Tyto přírodní kruhy, někdy menších, jindy větších rozměrů, utváří harmonický celek, který se přirozeně mění působením času a okolního prostředí. Sama Marie Jirásková tyto své instalace označuje za tvorbu na hranici mezi niternou intervencí v krajině a veřejnou událostí v prostoru.

V pátek 3. listopadu 2023 byla výstava Oči Brna: Marie Jirásková zahájena vernisáží v konferenčním sále Moravské zemské knihovny. Potrvá až do začátku nového roku a budou na ní prezentovány originální objekty, fotografie instalací i autorské loutky Marie Jiráskové. Ve středu 13. prosince 2023 se pak můžeme těšit ještě na výtvarný workshop s názvem Mezi loutkou a objektem, který osobně povede paní Jirásková.

Olomoučtí lidoví knihovníci za 1. republiky v bázi Slovník českých knihovníků

Aleš Brožek

ales.brozek@knihovnak.cz

Od roku 2007 buduje Sdružení knihoven ČR bázi Slovník českých knihovníků, která se snaží registrovat významné osobnosti, jež působily na území Čech, Moravy a Slezska a aspoň část svého života se věnovaly knihovnické činnosti. Na začátku roku 2019 obsahovala tato báze, která během doby byla přesunuta z webu SDRUK na web Národní knihovny, jen kolem 850 záznamů. Díky badatelskému úsilí autora těchto řádků a pomoci několika kolegů se blížil počet záznamů ke 2 900.

V minulém čísle Duhy jsme se věnovali knihovníkům Vědecké knihovny v Olomouci. Ta však není jedinou knihovnou na území hanácké metropole.

Běžný čtenář navštěvuje spíše veřejnou knihovnu.

Delší tradici měla patrně německá knihovna, protože do vzniku Velké Olomouce zde žilo více Němců než Čechů. Další byla česká a kromě ní existovala i židovská veřejná knihovna, údaje o jejích knihovnicích v bázi SCK bohužel zatím chybí.

Olomouc měla štěstí na to, že knihovnu vedly vždy osobnosti. Poměrně málo se psalo o

Arthuru Herrovi (1891–1986). Již jako vysokoškolák se zajímal o stav německé spolkové knihovny v Olomouci a poukazyval na množství zastaralé a nevhodné literatury v ní. Po skončení 1. světové války se snažil zlepšit její fond a vyřadil z ní 2 000 svazků. V roce 1919 publikoval

spisek o knihovnickém zákoně, v němž kritizoval, že zákon preferuje českou menšinu v německých městech. Poté, co na

podzim 1919 byla v Olomouci otevřena německá veřejná knihovna, staral se o ni dobrovolně a bez odměn několik let.

Zavedl v ní moderní postupy podle lipské knihovnické školy. Po jmenování městským knihovníkem vykonával tuto funkci jen do konce října 1925. Tvrdil, že mu čeští úředníci všemožně ztěžují knihovnickou práci, pravdou však je, že s ním bylo těžké pořízení. Odstěhoval se do Varnsdorfu a v roce 1926 převzal péči o tamní městskou knihovnu. Od podzimu

1938 do října 1939 vedl oddělení knihovny a osvěty na říšském komisariátu v Liberci. Poté se vrátil do Varnsdorfu a vedle řízení městské knihovny vedl odtud státní úřad pro lidové knihovny v ústeckém vládním kraji.

Antonín Šprinc

Městským knihovníkem ve Varnsdorfu byl zřejmě až do května 1945. Byl aktivní ve Svazu německých knihovníků. Na ustavující valné hromadě v roce 1921 byl zvolen místopředsedou a v roce 1927 se stal předsedou svazu. Po osvobození Československa byl odsunut do Německa. Dále pracoval v knihovnách a získal titul knihovní rada. V důchodu žil ve městě Winnenden v Bádensku-Württembersku. Zemřel na následky nehody.

Johanna Spunda (1898–?) se narodila v rodině, kterou její otec, jenž pocházel z české chalupnické rodiny, živil jako krejčí. Více byla ovlivněna německou matkou, takže se stejně jako její sourozenci cítila příslušnicí německého národa. Po odchodu A. Herra byla jmenována vedoucí knihovny od 1. října 1925. Pokračovala v jeho knihovnických postupech a navíc se starala i o knihovnu německé Společnosti pro současnou kulturu v Olomouci. Odbornými knihovnickými texty přispívala od roku 1923 do časopisu Buch und Volk, který vydával Svaz německých knihovníků, a od roku 1934 do časopisu Die Gemeindebücherei, který vydával A. Herr. Texty podepisovala jako Hanni Spunda. Přednášela o knihovnictví na knihovnických kurzech i studentům olomouckého akademického gymnázia. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava se zasloužila o přestěhování německé olomoucké knihovny do lepších prostor. Její knihovnické dovednosti a zásluhy ocenil v roce 1942 říšský protektor, když ji jmenoval krajskou knihovnickou kurátorkou. Po osvobození Československa byla odsunuta a pracovala pak jako knihovnice ve Stuttgartu.

Antonín Šprinc (1887–1925) údajně již jako student pomáhal v knihovně Slovanského gymnázia a od svých 18 let pracoval každé prázdniny ve spolkové knihovně Národní jednoty. Jako středoškolský profesor působil na gymnáziu v Zábřehu na Moravě a na obchodní akademii v Prostějově, kde založil okresní osvětový sbor. Dne 1. srpna 1920 byl pověřen vedením nově zakládané

české městské knihovny v Olomouci budované z fondu spolkových knihoven. Převzal také spolkové knihovny v olomouckých předměstích a reorganizoval je na pobočky ústředí. Byl jedním z prvních učitelů státních knihovnických kurzů. Sám si zvýšil kvalifikaci studiem v tehdejší knihovnickém centru v Lipsku. Byl svolavatelem a organizátorem 1. sjezdu knihovníků veřejných knihoven v Olomouci v červnu 1923. V Časopise československých knihovníků zveřejňoval příspěvky o výběru literatury ve veřejných knihovnách, o problematice věcných katalogů, o otázkách četby, zvláště mládeže, o psychologii čtenáře, referoval o zahraničních knihovnách. Angažoval se v divadelnictví a muzejnictví regionu. V září 1925 odešel na zdravotní dovolenou, když se u něho projevila nemoc dvanácterníku. Po dvou operacích v Olomouci a třetí v nemocnici v Praze-Královských Vinohradech zemřel ve věku 38 let.

František Hrbáček (1890–1971) byl jediným z jmenovaných, který se nenarodil v Olomouci, ale v 15 km vzdálené Hnojici. Po maturitě studoval teologii na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Olomouci a poté působil jako kněz a učitel náboženství. V červenci 1924 z církve vystoupil a od podzimu 1924 učil na obecné škole. Po smrti A. Šprince usiloval o práci v knihovně. Když se L. Ersepke, kterého vybrala knihovní rada na funkci olomouckého knihovníka, začátkem ledna 1926 nedostavil, nastoupil na jeho místo 8. března 1926. V aktivitách svého předchůdce pokračoval s velkým elánem. Čítárnu vybavil novým nábytkem, připravil exponáty na mezinárodní knihovnický sjezd v Praze. Do dětského oddělení, které bylo pojmenováno po Šprincovi, umístil reliéf zesnulého. V roce 1933 zavedl pamětní knihu městské knihovny. Ve školách přednášel o veřejných knihovnách. V roce 1945 převzal inventář německé veřejné knihovny a v roce 1948 zorganizoval stěhování knihovny do Hauenschildova paláce. Do důchodu odešel na konci roku 1952.

Bible marketingové komunikace

Tereza Zapletalová
F190289@fpf.slu.cz

PŘIKRYLOVÁ, Jana a kol. *Moderní marketingová komunikace. 2., zcela přepracované vydání.* Praha: Grada Publishing, 2019. 328 stran, 16 nečíslovaných stran obrazových příloh. ISBN 978-80-271-0787-2.

Jste zblhlí v marketingu nebo s marketingem teprve začínáte a chcete vědět, jak na to? Nová publikace vám pomůže se v oblasti marketingu zorientovat raz dva.

vedoucí kolektivu autorů doc. Ing. Jana Příkrylová, Ph.D., vystudovala Zahraniční obchod na Vysoké škole ekonomické v Praze. Navazující doktorské vzdělání získala na Obchodní fakultě Vysoké školy ekonomické v Bratislavě a habilitovala v oboru Mezinárodní obchod na Fakultě mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze. Praktické zkušenosti z oboru získala v organizacích zahraničního obchodu a jejich dílčích útvarch. V době vzniku publikace se autorka aktivně věnovala tématům zeleného řešení v automobilovém průmyslu se zaměřením na mezinárodní komunikaci automobilových značek.

Marketing se neustále vyvíjí a je zapotřebí sledovat nové trendy a technologie. Z toho důvodu se autorka Jana Příkrylová rozhodla komplexně přepracovat svou publikaci z roku 2010, neboť původní vydání už nebylo dostačující a neodpovídalo současným trendům v oblasti marketingu. Od doby vzniku prvního vydání publikace se hodně věcí změnilo a ve velkém začala působit sociální média, která zcela změnila způsob komunikace. Autorka k tomu podotýká: „*Marketingová komunikace jako součást marketingové strategie se v čase velmi rychle vyvíjí. Nemění se principy, ale forma a způsoby přenosu.*

Autorka a kolektiv uspořádali knihu do osmi podrobných kapitol a podkapitol, které se věnují všem oblastem marketingové komunikace a zároveň postupují od obecného ke specifickému. V první kapitole se čtenář obecně seznámí s marketingovou komunikací, základními pojmy a jejími teoretickými poznatky. Ve druhé kapitole „*Cíle, strategie a plánování marketingové komunikace*“, se autoři věnují stanovování cílů, které se neobejdou bez plánování a stanovení strategie. Je potřeba si na začátku jasně definovat, kam jako společnost míříme, na koho se zaměřujeme, jaké nástroje k dosažení cílů využijeme, jaký bude náš rozpočet a mnohé

další oblasti, nevyjímaje položení si etických otázek, které s marketingovou komunikací souvisejí. Třetí kapitola se podrobně věnuje všem možným marketingovým nástrojům, jako jsou reklama, podpora prodeje, přímý marketing, public relations, osobní prodej, sponzoring, veletrhy nebo výstavy.

Ve čtvrté kapitole se autoři věnují konkrétním marketingovým nástrojům, které se využívají v online prostředí. Pátá kapitola „*Marketingová komunikace na trzích B2B*“ se zabývá komunikačními nástroji využívanými mezi firmami. Je zapotřebí si uvědomit, že každý trh má svá specifika a podle toho je nutné volit i vhodné nástroje, které se od trhu B2C, jenž se zaměřuje na koncového zákazníka, budou lišit. Šestá kapitola navazuje na tu předešlou

a posouvá marketingovou komunikaci z oblasti mezi firmami na komunikaci mezinárodní. Autoři se zde snaží objasnit specifika tohoto komunikačního procesu včetně vlivů, které na ně působí (kultura, právní předpisy dané země atp.). Sedmá kapitola mapuje nejnovější trendy v oblasti marketingové komunikace. Přináší nové výzvy marketingové komunikace, jako jsou personalizace, automatizace, eventizace a zároveň ukazuje na nové směry v marketingové komunikaci. Poslední, osmá kapitola, se věnuje konkrétní marketingové komunikaci, a to společnosti ŠKODA AUTO v Indii.

Moderní marketingová komunikace je obsáhlá publikace, která čtenáře dopodrobna seznamuje s dílčími oblastmi marketingové komunikace. Ať už jste studentem vysoké školy nebo kdokoliv, koho marketing zajímá, a dostane se vám tato publikace pod ruku, oceníte její kvalitní zpracování. Jednotlivé kapitoly na sebe logicky navazují a každá z kapitol je bohatě doplněná ukázkami z praxe, které studentům

pomohou snáze pochopit probírané téma, a naopak čtenářům, kteří se v oblasti marketingu již pohybují, jsou inspirací k osobnímu růstu a vlastnímu zlepšování. Knize na kvalitě přidává i to, že autoři tuto obsáhlou problematiku rozčlenili do dostatečně velkého množství kapitol a podkapitol, navíc závěr knihy doplnili o Slovník směrů marketingové komunikace a Rejstřík pojmů. Kdykoliv se tak v průběhu čtení a studia můžete jednoduše k dílčím tématům vrátit. Zároveň oceňuji, že se autoři v dílčích kapitolách snažili podat odborné téma čtivou formou, kterou podpořili tím, že v textu zvýrazňovali důležité pojmy, využívali tabulky, odrážky, obrázky a další.

Publikace *Moderní marketingová komunikace* by si měla najít místo u každého, kdo se marketingu věnuje nebo má v plánu s ním začít. Možná více než kde jinde je zapotřebí i v knihovnách začít využívat marketingovou komunikaci a s ní spojené nástroje, abychom v budoucnu obstáli a měli pro koho otvírat své prostory a poskytovat služby.

Inspirace ze studijní cesty po kulturních institucích v Holandsku

Iva Zadražilová

Iva.Zadrazilova@mzk.cz

Na konci května 2023 jsem se účastnila výběrového studijního pobytu, který v rámci platformy EPALE organizoval Dům zahraniční spolupráce. Studijní cesta byla určena pro osoby, které pracují v kulturních institucích jako edukátoři (vzdělavatelé) dospělých osob. Cílem návštěvy bylo získat inspiraci a pochopení, jak je organizováno vzdělávání v kulturních institucích, jaká je jeho úroveň a jakým způsobem tyto instituce propagují své sbírky, zdroje a programy.

Navštívené instituce

V rámci necelých čtyř dnů jsme společně s dalšími kolegy (celkem nás bylo devět a tři organizátoři) navštívili několik holandských institucí v Amsterdamu či Utrechtu, které jsou zajímavé z hlediska konceptu vzdělávání a prezentace. Jednalo se o tyto instituce:

- **LKCA** - Národní středisko pro kulturní vzdělávání a amatérské umění.
- **Volksbuurtmuseum** - Malé muzeum v Utrechtu zaměřené na prezentaci běžného života, které je organizováno místní komunitou.

Rijksmuseum Amsterdam

- **Museum Catharijneconvent** (Muzeum kláštera sv. Kateřiny) - Muzeum náboženského umění v Utrechtu.
- **BAK** (basis voor actuele kunst) - Platforma pro moderní umění v Utrechtu.
- **Bibliotheek Utrecht** - Městská knihovna v Utrechtu.
- **Van Gogh Museum** - Muzeum je věnováno nizozemskému malíři Vincentu van Goghovi a jeho dílu, jedná se o jedno z neznámějších muzeí v Amsterdamu.
- **Rijksmuseum Amsterdam** - Nejvyhledávanější a nejnavštěvovanější muzeum v Nizozemí, známé po celém světě.
- **Ons' Lieve Heer op Solder** (Our Lord in the Attic Museum) - Unikátní muzeum s kostelem umístěným v podkroví, v zachovalém domě v centru Amsterdamu ve čtvrti Red Light District.
- **NEMO** - NEMO je muzeum vědy a techniky v Amsterdamu, jedno z nejzajímavějších muzeí vědy na světě.
- **Museum Association** - Asociace nizozemských muzeí se sídlem v Amsterdamu.

Ve většině navštívených institucí se naší skupiny ujala osoba, která se vzdělávání dospělých přímo věnuje, připravuje různé edukační programy či weby a láká návštěvníky k prohlídce. V rámci jejich prezentací a prohlídek jsme tak měli možnost vidět přímo v praxi, jak v Holandsku přistupují ke vzdělávacím aktivitám. A co mě osobně připadalo inspirativní a přenositelné do našeho prostředí?

Dobrovolnictví

V Nizozemí je velmi rozšířené zaměstnávání dobrovolníků, a to zejména z řad seniorů 65+.

Některé instituce by se bez jejich pomoci neobešly, zajišťují například kontrolu vstupenek do muzeí, pomoc s orientací návštěvníků, připravují drobné občerstvení na akce a hlavně – jsou živými knihami vzpomínek. Předávají mladším generacím příběhy, které sami prožili, autenticky a zajímavě. Dochází tak i k tolik potřebnému prolínání generací, kdy se mladí učí od starších a naopak.

Komunita

Bez podpory komunity by se některé z institucí vůbec neobešly. Často probíhá zapojení místní komunity do ak-

tivit instituce – například v jednom muzeu se konala výstava předmětů, fotografií, knih apod. k určitému tématu a určitému času (např. svatby v 70. a 80. letech minulého století). Uživatelé sami donesli část předmětů a pomohli výstavu zorganizovat a zpropagovat. Místní komunita byla také zmiňována jako jedna z hlavních cílových skupin, často nám bylo zdůrazňováno, že zahraniční návštěvníci jsou určitě vítáni, ale komunita je to, co dává muzeu srdce.

Volný a bezbariérový vstup

Vstup do knihoven je volný, návštěvníci se po ní mohou pohybovat, jít na toaletu, do kavárny, na výstavu, posedět, aniž by něco platili nebo si zřizovali průkazky. Je dán důraz na to, aby mohli do instituce přijít opravdu všichni, například pro občany s různými hendikepy jsou organizovány hmatové výstavy, audio výstavy apod. Do muzeí je pochopitelně vstup zpoplatněn, místní komunita ale často může čerpat různé výhody, permanentky apod.

Důraz na jeden bestseller

Když mají něco, co je unikátní, dobře o tom ví a umí to prodat (například v Rijksmuseumu

byla zrovna jedinečná výstava skoro všech děl J. Vermeera pohromadě, doprovázená úžasnou online výstavou). Uvedu zde příklad: Ve všech institucích byli nadšeni, když jsem jim prozradila, že u nás v Moravské zemské knihovně máme nově osobní knihovnu Milana Kundery. Někteří mi říkali, že se vydají do Brna jen kvůli ní a zapi-

sovali si knihovnu na svůj „bucket list“. Chtěli získat informace v angličtině, stránky, kde je knihovna popsána, chtěli znát příběhy nejzajímavějších exponátů, prohlédnout si obrázky ze stěhování, zajímali se o možnost vy-

půjčení knih atd. V této souvislosti mě napadlo, že by bylo dobré u nás v Moravské zemské knihovně:

- vytvořit tištěný katalog nebo www stránku knihovny MK v angličtině,
- vytvořit popisky k publikacím, vytvořit virtuální prohlídku knihovny MK,
- aktivně nabízet možnost komentovaných prohlídek s průvodcem (odborníkem na dílo MK) v angličtině,
- vybrat jeden předmět (nejzácnější/nejdražší/nejstarší/...) a ten propagovat,
- vytvořit audioprůvodce,
- zaměřit se v rámci našeho PR a propagace na knihovnu MK, propagovat ji do médií a do zahraničí (např. velkoplošný plakát zvenku na budově).

Storytelling

Vyprávění příběhů je základní nástroj, pomocí kterého jsou v Holandsku představovány sbírky a fondy veřejnosti. Umí prodat nabídku muzea nebo knihovny i třeba jen na základě jednoho nebo dvou zajímavých předmětů/publikací, ke kterým se váže nějaký zajímavý příběh. Anebo se snaží něco takového najít. V jednom muzeu

Poslední obraz Vincenta van Gogha

například vystavují monstranci, která se stala objektem krádeže a na několik let zmizela.

Perfektní znalost cílové skupiny

Ve všech institucích dobře ví, kdo jsou jejich návštěvníci a uživatelé. Ve všech institucích, i těch, které jsou přirozeně známé a turisticky navštěvované, cílí na domácí publikum a komunitu. Přípravují edukační programy pro různé věkové skupiny a snaží se tam dostat zejména ty, o kterých ví, že chodí málo (typicky skupina „young adult“). Realizují průzkumy spokojenosti návštěvníků, zajímá je jejich názor. Všude se řídí heslem: My jsme tu pro návštěvníky/čtenáře, ne naopak.

Aktivní metody vzdělávání

Při edukačních workshopech, prohlídkách, projektech apod. používají aktivní vzdělávací metody. Místo klasického výkladu mají například metodu I ASK. Ptají se ve stylu otázek: Kolik si myslíte, že je v téhle místnosti obrazů? Jak se cítí ten člověk na tomto obraze? Co se mu stalo? Která z postav se vám líbí nejvíce a proč? Proč má to dítě za opaskem mrtvou slepici (viz nejznámější Rembrandtův obraz „Noční hlídka“).

Interaktivita

Výstavu dělá výstavou výklad průvodce nebo možnost interaktivity. Výstava, která je pouze vystavená, tak aby byla zajímavá a přilákala, musí být kontroverzní. Jinak to je jen kulisa, ze které si návštěvník nic neodnese. V Holandsku nikdo nebrání sbírky a fondy před návštěvníky a uživateli. Naopak, uživatelé jsou při vzdělávacích akcích průvodcem vybízení, aby se různých předmětů (a za dodržení určitých podmínek) dotýkali. Edukátoři ukazují často repliky např. nějakého kusu oblečení, který je vidět na obraze, a pracují s ním. Nebo mají v uzavřené nádobě umístěný například kus látky nasáklé petrolejem a dávají k tomu návštěvníkům čichat. Dají lidem rukavice a můžou se dotknout starého děla, vyzkoušet strukturu

Městská knihovna v Utrechtu

olejomalby atd. Oblíbené jsou tzv. inzoomers, což jsou speciální velké karty s náhledy na detaily různých uměleckých děl. Průvodci se orientují v tématu a znají mnoho navíc, než je o dílech obecně známo.

Shrnutí

Z Holandska jsem se vrátila nadšená, a pokud bych měla shrnout to, čím bychom se měli inspirovat u nás v ČR, tak dát důraz na to, že:

- Instituce a jejich sbírky a fondy jsou živé. Nejsou to archivy, přibližují kulturní dědictví všem, kteří o to mají zájem. Musí být otevřené a vstřícné, sbírky a fondy nejsou jejich majetkem, ale tím, co musí ukazovat nebo půjčovat svým uživatelům.
- Není dobré snažit se „prodat“ všechno všem. Osvědčí se vybrat jednu dvě funkce/nabídky užitečné pro jednu konkrétní skupinu a na tom postavit PR jedné výstavy.
- Nepřednášet a nepoučovat. Lepší se ptát a vyprávět.
- Nemít v knihovně/muzeu zaměstnance jako hlídače, ale zaměstnance jako průvodce.
- Nabízet budovu a její interiéry a exteriéry.
- Když se zvou na akci děti, je dobré dát vědět i rodičům.
- Nebát se experimentovat.

Jsem hrdý pomocný asistent knihoven – rozhovor s Bobem Kartousem

Michaela Navrátilová

Michaela.Navratilova@mzk.cz

Nejprve bych se zeptala, jaké jsou Vaše zkušenosti s knihovny?

Nestandardní. Moje návštěvy knihoven v posledních letech jsou spojeny s přednáškami a diskuzemi na téma budoucnosti vzdělávání, dezinformací, společenských otázek. Díky tomu znám různé knihovny po celé České republice a mám možnost do nich nahlížet jiným způsobem, tedy co dělají nad rámec jejich původní role. Což mi dává možnost specifického hodnocení, protože to, co je mnohými stále ještě považováno za vedlejší činnost, já považuju v podstatě za hlavní. A mám radost z toho, že to lidé, kteří knihovny vytváří, vnímají často velmi podobně a že počet těch knihoven, které samy sebe vnímají jako kulturní a komunitní centra, rychle roste.

Dostáváte pozvánky do knihoven? Jezdíte na besedy do knihoven?

Ano ano, jezdím, a moc rád. Vlastně jsem nikdy žádnou neodmítl, pokud si dobře vzpomínám. Jsem hrdým pomocným asistentem knihoven na cestě k definitivní proměně jejich společenské role (*smích*).

Jste uživatelem některé knihovny? Která knihovna je Vašemu srdci nejbližší a proč?

Jsem! Jsem v nich často, v různých, napříč republikou, jak jsem sdělil výše. To je „užívání knihoven“ dle mého přirozené pro 21. století. Chodím do knihoven za lidmi, nikoliv za knihami. V tom tradičním slova smyslu a chápání funkce uživatelem knihoven nejsem. Jsem člověk, který si knihy raději kupuje, také je často dostávám. A další důležité informační zdroje mám zprostředkovány jiným způsobem. Což ovšem neznamená, že by lidé neměli knihovny navštěvovat či využívat jejich servisu, jsem v tomto přeci jen dost specifický případ. Ale mám přece jen knihovny, které jsou mému srdci blízko. Žiju už dekády v Praze, znám osobně Tomáše Řeháka a velmi si vážím toho, jakým směrem se ubírá Městská knihovna v Praze.

Mám taky moc rád Janu Linhartovou, ředitelku Knihovny Ústeckého kraje. Je úctyhodné, jak dokázala prosadit roli a pozici knihovny v náročném prostředí. A mám rád lidi z knihoven v Písku, Vsetíně a Třinci a taky v Blansku, v Brandýse nad Labem a v mé rodné Kroměříži. A myslím, že podobný vztah brzy získám ke knihovně v Šumperku a na mnoha dalších místech. Jednoduše, knihovny jsou mému srdci blízké.

Jak podle Vás vypadají fungující knihovny?

Pro mě je fungující knihovna místem, kam lidé chodí, aby se vzdělávali, aby se aktualizovali ve svém vnímání světa, aby se potkali s ostatními,

kteří tvoří místní komunitu, a aby měli možnost potkat se s těmi, kdo určují charakter diskursu. K tomu potřebuje knihovna dostatečné zázemí a infrastrukturu, tedy kavárnu, multifunkční sál, případně další zařízení. Existují knihovny v malých obcích, které toto nikdy nebudou moci nabízet a přitom dokážou dělat prostřednictvím knihovny divy. Na konferenci Knihovny současnosti v září 2023 jsem moderoval diskuzi, které se účastnila Lucie Štrbačková, místostarostka obce Huslenky u Vsetína. Mluvila o tom, jak lze prosadit roli knihovny tam, kde byla po dekádách považována za výdejnu knih. Ať už účastí na veřejném dění v obci, nebo třeba půjčováním knížek v místní hospodě. Geniální. Kdybych měl parafrázovat refrén jedné písničky od Tatabojs, není malých knihovnických rolí...

Co by měly knihovny udělat proto, aby se dobře prezentovaly?

Snažit se o dobrý a smysluplný program. Nenadbíhat pomíjivým trendům, angažovat dramaturga, který dokáže oslovovat zajímavé lidi s hlubším vhledem pod povrch, obohacující tým, co sdělují. Podílet se na veřejném životě obce tam, kde to dává smysl. A mít na částečný úvazek mladého člověka, třeba studenta, který to dokáže prodat v komunikačním prostředí digitálního světa.

Jaké služby v knihovnách považujete za důležité?

Poskytování informačních zdrojů a orientace v nich. V době informačního chaosu veledůležité. Je ale třeba upozornit, že nejde o půjčování knížek a že je nutné, aby tyto zdroje obsáhly mimo

češtinu i angličtinu. Například možnost číst placené seriózní globální deníky, jako jsou New York Times nebo Financial Times, je velká přidaná hodnota. Vstup do akademických databází taky. S tím pochopitelně souvisí i to, co už jsem zmínil, tedy promyšlená dramaturgie setkávání v knihovně nad tématy, která jsou zásadní a která jsou přitom často vytlačována z běžného života lidí kvůli jejich náročnosti, horší srozumitelnosti nebo třeba kvůli tomu, že nepřinášejí lehkou zábavu a uvolnění. Klíčová do budoucna bude spolupráce se školami, v tom si ale obě strany musejí vyjít vstříc.

Co knihovnám chybí v oblasti propagace, kde vidíte slabé stránky knihoven?

Myslím, že už dávno nastal čas na silnou a dlouhodobou kampaň o měnění se roli knihoven. Mnoho lidí zřejmě stále nezaznamenalo, že knihovny už nejsou jen půjčovny knih. Takovou kampaň by se dalo

upozornit na onen pohyb směrem do 21. století a zároveň přimět ty knihovny, které ještě váhají, aby se daly do pohybu, protože by to nepochybně podnítilo lokální poptávku. A k tomu už výše zmíněnou strategickou komunikaci ve směru k lokální komunitě.

Jak může přispět k propagaci knihovny samotná osobnost knihovníka?

Ve službách přece vše závisí na lidech. Škola dělá ředitelka či ředitel a učitelé. Knihovnu dělají knihovníci. Vše ostatní je druhořadé. V prvé řadě jde o ochotu připustit změnu v obsahu povolání, jeho větší rozmanitost. A tedy potřebu se v těchto směrech rozvíjet. Stejně jako ve školách to nepochybně naráží

na počáteční vzdělání, zavedené způsoby i obvyklý charakter lidí, kteří si tuto profesi vybrali. A stejně jako ve školách s tím lze nejnáze hnout, pokud knihovnu vede člověk, jenž má vizi, chápe současné výzvy a dokáže je zhmotnit v akci.

Vnímáte knihovny jako místa neformálního a celoživotního vzdělávání?

Jednoznačně! Nejen jako „místa“, ale jako centra, lídry. Čím menší sídlo, tím větší role. Nedávno jsme měli na téma stírání hranic mezi formálním a neformálním vzděláváním obsáhlou debatu v rámci třetího ročníku mezinárodní konference FutureEdu, kterou spoluorganizuju. Knihovny byly samozřejmě zastoupeny a jejich role v tomto směru byla mnohokrát zmíněna. Hustota knihoven v Česku vytváří potenciál, který je možné využít v různých ohledech.

Vidíte budoucnost knihoven v oblasti vzdělávání?

Jednoznačně. Zejména tam, kam nedosahují školy. Ale k tomu je třeba právě spolupráce se školami, aby bylo jasné, že knihovny provázejí člověka na jeho cestě vzděláváním celý život.

Co musí knihovny udělat, aby byly brány jako rovnocenní partneři v oblasti vzdělávání?

Inspiraci u těch, kdo nečekají na to, až zavějí někdo shora a dávno se už do vzdělávání pustili. O některých knihovnách, které jdou v tomto směru příkladem, jsem už mluvil. A vím, že je zdaleka neznám všechny. A samozřejmě tlak zespodu na průlom pitomého resortismu, který v současnosti brání rychlejšímu rozvoji vzdělávání prostřednictvím knihoven. Často říkám učitelům, že jsou to oni, kdo může nejdříve urychlit žádoucí změny v počátečním vzdělávání. V případě knihoven a knihovníků platí

totéž ve vztahu k progresivitě jejich vlastního poslání.

Děkuji Vám za rozhovor.

Bob Kartous (1977) je profesionální provokatér veřejné diskuze. Je autorem knižního diptychu z žánru non-fiction s názvem No Future: Vezeme děti na parním stroji do virtuální reality? (2019) a Future: ON! (2023). Spolupodílel se autoricky také na úspěšné knize 2036 (2016), dále na souboru interview Orwell na steroidech (2020) a souboru esejů Za zrcadlem: Hybridní válka jako staronový fenomén mezinárodních vztahů. V roce 2022 vyšla kniha Proti proudu, kompilovaná z rozhovorů stejnojmenného podcastu, obsahující jeho rozhovor o vzdělávání. Od července 2020 do září 2022 byl ředitelem Pražského inovačního institutu. Ve svém dřívějším působení, think tanku EDUin, vytvořil koncept Auditů vzdělávacího systému v ČR. O vzdělávání a problematice dezinformací publikuje v řadě českých médií, pravidelně pro česká média komentuje události, které se ve vzdělávání odehrávají. Řečník a moderátor (Forum 2000, Meltingpot Colours of Ostrava, TEDx atp.). Prorektor Vysoké školy ekonomiky a managementu. Poradce ministrů školství Jaroslava Balaše a Mikuláše Beka. Podílel se na strategii rozvoje business hubu Opero. Příležitostně spolupracuje s centrem současného umění DOX. Spolupracoval s Aspen Institute Central Europe. Působí jako editor Britských listů, kritického internetového deníku. Od roku 2021 vede start up vyvíjející vážnou hru pro teenagery v oblasti duševního zdraví. Od roku 2018 slouží jako mluvčí Českých elfů, občanské skupiny zabývající se dezinformacemi v českém digitálním prostoru. Je spoluiniciátorem kampaně Nelež, která zvyšuje společenskou odpovědnost firem v otázce dezinformací. Absolvoval Pedagogickou fakultu a Fakultu sportovních studií MU v Brně, doktorát získal na Institutu komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních studií UK v Praze. V roce 2019 mu byla Masarykovou univerzitou udělena malá bronzová medaile.

Umlkání písmenek

Petr Stančík

ardor@seznam.cz

„Písmenka na mě promluvila!“ pochlubil jsem se tatínkovi, když mi bylo pět roků a moje babička Věrka mě právě naučila číst. To abych měl lepší život než ona. Čtení mi život rozhodně vylepšilo. Vlastně mi žádná jiná činnost nedala tolik radosti ani žalu.

Četl jsem od rána do večera – začínal jsem u snídaně, kdy jsem jednou rukou obracel stránky, zatímco druhou si mazal máslo na chleba, a končival v posteli pod peřinou namísto spaní, dokud mi nedošla baterka v baterce. Četl jsem shora dolů – na kominické lávce nad střechem i na dně vyschlé studny pod sklepem. Četl jsem ve škole pod lavicí při hodinách literatury. Četl jsem za jízdy autobusem, jehož drnčící motor rozmazával černobílou sazbu do šedivé mlhy. Četl jsem jako trosečník na ostrovu, vlastnoručně postaveném z dek a polštářů uprostřed kobercového oceánu. Četl jsem na dovolené v Bulharsku u moře a zrnka písku navátá mezi stránky proměnila knihu v rozevřenou tlamu bílé velryby.

Rodiče brzy zjistili, že nejhorší ze všech trestů je pro mě zákaz čtení, a nesmět dočíst

rozečtené byla tak strašná muka, že jsem raději nezlobil.

Jenže na hraně dospělosti jsem začal ve čtení polevovat. Poznal jsem na vlastní kůži i sliznice nové rozkoše, o nichž jsem předtím jen četl. Začal jsem knihy sám psát – a to mi dnes zabere tolik času, že ho čím dál méně zbývá na čtení.

Když se rozhlédnu kolem sebe, zdá se mi, že podobným vývojem prochází celá naše civilizace. Písmo totiž nevynalezli umělci, ale úředníci. Nejstarší literární památky jsou účetní knihy na stavbě pyramid nebo archy ze sčítání lidu pro výběr daní. Beletrie vznikla ze starověkých sbírek zákonů, proto je taky nejpůvodnějším žánrem detektivka. Všeobecná gramotnost se prosadila teprve v předminulém století a dnes už se zase vytrácí. Lidé přestávají příběhy číst a místo toho je sledují na obrazovkách. Pokud to tak půjde dál, bude se písmo používat jen v účetnictví. Jako na začátku, kdy podle knihy zakázek Bůh stvořil svět za šest dnů.

Petr Stančík je básníkem, prozaikem, esejistou, dramatikem a textařem.

Bude vás zajímat, že...

...**Ministerstvo kultury – Odbor umění, knihoven a kreativních odvětví vyhlásilo pro rok 2024 výzvu k podávání žádostí na nekomerční projekty z oblasti knihoven v programu Veřejné informační služby knihoven (VISK) a v dotačním řízení Knihovna 21. století (K 21).** Program VISK je členěn na devět vzájemně provázaných podprogramů, které naplňují stanovené cíle. Knihovna 21. století podporuje práci s národnostními menšinami a integraci cizinců, dostupnost knihovnických služeb pro občany se zdravotním postižením, kulturní, výchovnou i vzdělávací činnost a vzdělávání knihovníků. Přihlášky a stanovené podmínky jsou dostupné na adrese <https://www.mkcr.cz/oblast-knihoven-532.html>. Uzávěrka na podávání projektů je 10. prosince 2023.

K21

KNIHOVNICKÁ KONFERENCE
KNIHA VE 21. STOLETÍ
2024

Od čtenářství k umělé inteligenci

20.-21. BŘEZNA 2024

DOPROVODNÝ PROGRAM

20. BŘEZNA 2024 | MSVK, Prokešovo náměstí 1802/9, Ostrava

- Ukázková lekce trénování paměti
- Makerspace dílna a její aktivity
- Digitalizační pracoviště
- Černá kostka – Centrum digitalizace, vědy a inovací

HLAVNÍ PROGRAM

21. BŘEZNA 2024 | City Campus, Moravská Ostrava 3397, Ostrava

- Čtenářská gramotnost a výzkumy četby
- Čtení je aktivní život
- Artificial intelligence

SLEZSKÁ
UNIVERZITA

SKIP10 | Moravskoslezský
a Olomoucký kraj

SDRU K